

Č E T B A A Č T E N Á Ř S K É Z Á J M Y
o d r . 1 9 1 9 d o r . 1 9 3 8

SVOBODA, K.: Sebezpozorování žáků 11-14letých. V: Pedagogické rozhledy XXXI. (1921), s. 11-27.

Cílem průzkumu bylo poznat názory žáků na školu, budoucí povolání, poznat jejich přání a životní vzory a zjistit způsoby využívání volného času.

Metodika:

Při hodině češtiny byl rozdán dotazník, který měl asi deset otevřených otázek (např. Co nejraději čtete?, Které osoby nejvíce milujete a koho si nejvíce vážíte? atd.)...žáci jej většinou pokládali za slohové cvičení." (18) Tento citát ukazuje názorně na nedostatek, pro který byli většinou školní průzkumy (nazývané tehdy ankety) odsuzovány, neboť pochopitelně subjektivní přístup žáků vyplýval ze snahy napsat to tak, aby odpovědi došly uznání učitele.

Zpracování dotazníků bylo asi velmi nedokonalé; přesto, že je publikací výsledků věnováno poměrně dost místa, obsahuje velmi málo čísel.

Průzkum proběhl zřejmě v roce 1920.

Vzorek:

Průzkum proběhl na gymnasiu na Královských Vinohradech, na reálném gymnasiu v Praze v Truhlářské ulici a na reálném gymnasiu v Příboře, v I.-III. třídě. Zasáhl celkem 11 tříd těchto středních škol se 450 žáky, z toho bylo 96 děvčat ve věku 11-12 let (21,3%); starší hochů 11-14 let (78,7%).

Zjištěné výsledky:

Četby se týkaly celkem tři otázky, které zjišťovaly: využívání volného času, oblíbenou četbu a životní vzory.

V zábavě primánů stojí četba na 1.místě (75 hlasů) před chozením do divadla a bruslením.

Nejraději čtou:

Primáni: May, Verne, Jirásek, buffalobilky

Primánky: Čarská, B.Němcová, Jirásek, Rais, Třebízský.

Sekundáni: Verne, May, Jirásek, Rais, buffalobilky, detektivní povídky, cestopisy.

Vyšší třídy: „nastupuje vedle četby dobrodružné a na její místo knihy doporučované ve škole" (18)

K hodnocení četby charakteristický výrok: "Učitel, který

má literární vkus, vidí nerad dobrodružné knihy v rukou svých žáků. Přesto může být spor o to, zda a pokud zavrhovati tuto četbu, po níž hoší tolik dychtí. Sám jsem vychovával žáky bez románů Verneových a Mayových; umělecky jsem jim prospěl, ale snad jsem je připravil o mnoho dětských radostí." (18)

Za svůj ideál žáci považovali: Masaryk, herec Eddy Pollo, fotbalista Vaník, Alice Masaryková, Němcová, Kramář, Jirásek, Machar atd.

Zhodnocení:

Dotazník mohl těžko splnit svůj cíl, jestliže ho žáci považovali za slohové cvičení. Je nutné předpokládat, že v některých případech to zkreslilo jistě odpovědi. Četba stála tehdy zřejmě jako nejdostupnější v čele zájmů školních dětí, a především četba dobrodružných knih. Stanovisko Svobodovo ukazuje, do jakých rozporů se četba dostávala ve srovnání s názory školy; že by vítězila škola je nepravděpodobné.

Zajímavý dotazník. V: Česká osvěta XIX. (1922-1923), č.6, s.132-133.

Na české státní reálce v Praze-Žižkově jevil se v r. 1921-1922 nezvyklý neprospěch. Profesorský sbor chtěje vypátrat příčinu, vypracoval dotazník, který si všímal nejružnějších zájmů žáků.

Metodika a vzorek:

Informace má být přetištěna z Věstníku MŠANO V., 11, (v tomto věstníku i nejbližších okolních ročnících jsem však podobnou zprávu nenašel) a proto obsahuje pouze kusé údaje. Způsob vyplnění dotazníků zde není popsán.

Průzkumu se zúčastnilo celkem 610 žáků, z toho bylo 518 chlapců (84,9%) a 92 děvčat (15,1%).

Průzkum proběhl zřejmě v roce 1922.

Zjištěné výsledky:

Snad poprvé zde byla zjišťována frekvence četby zábavných knih:

kolikrát týdně	celkem	z toho chlapci	děvčata
1x	90	83	7
2x	118	94	24
3x	56	52	4
4x	29	25	4
5x	34	32	2
denně 1 hod.	142	125	17
denně 2 hod.	39	36	3

Nejoblíbenější autoři: Jirásek 406 (355 chlapců a 51 děvčat), Třebízský 225 (186 chlapců a 39 děvčat) a Němcová 188 (133 chlapců a 55 děvčat). Němcová má ovšem většinu v nižších třídách (bližší údaje nejsou bohužel publikovány).

Nejoblíbenější literární žánry:

	celkem	chlapci	děvčata
1. romány	406	355	51
2. cestopisy	242	222	20
3. básně	200	160	40
4. pohádky (do IV.tř.)	189	161	28
5. naučná	123	107	16
6. indiánky	92	92	0
7. detektivky	81	80	1

Redaktor, který zde přetiskuje pro Českou osvětu vybrané výsledky, sám upozorňuje, že ke zkreslení mohlo dojít u indiánek, také % zájmu pro naučnou literaturu by potřebovalo bližšího vysvětlení. Poměrně vysoké je procento hlasů pro pohádky vzhledem k věku studentů, kteří se pro ně vyjadřovali - od 10 do 14 let.

Četba časopisů: na prvním místě jsou humoristické listy se 173 hlasy (153 chlapců a 20 děvčat), na druhém Malý čtenář se 154 hlasy (129 chl. a 25 děvčat), na třetím sportovní listy s převahou chlapeckých hlasů (ze 129 plných 126).

Hodnocení:

Zda profesorský sbor poznal hledané příčiny nezvyklého neprospěchu, což byl hlavní cíl průzkumu, zde není uvedeno. Ale sám fakt, že se o odpověď pokusil touto moderní cestou, stojí za zaznamenání.

SVOBODA, Ot.: Hry ochotnické. V: Česká osvěta XIX. (1922-1923),
č.18, s. 408 - 410.

Je to komentář ke statistice ochotnické činnosti v par-
dubickém okrese za rok 1922.

Zjištěné výsledky:

V roce 1922 bylo sehráno celkem 120 her od 77 autorů. Největší oblibě se těšil K.Fořt (hrán celkem 15x), dále Ferd. Oliva (13x) a J.Skružný (11x). 6x byl hrán Ot.Pospíšil, 5x Jirásek, Šamberk, Karas, Lužanská, 4x 3 autoři, 3 x celkem 6 autorů, 10 autorů 2x a 50 autorů jen jednou (tzn., že jejich hry se dočkaly pouze premiéry.

Nejčastěji byly hrány hry K.Fořta Z českých mlýnů 6x a V českém ráji 4x, 9 her bylo uvedeno 3x, 19 her 2x a 90 dokonce jen jednou. To tedy znamená, že 90 her (75%) mělo pouze premieru a 19 dalších (6,3%) se dočkalo jediné reprízy.

Hodnocení:

Jde o informaci z hlediska knihy a čtenářských zájmů okrajovou. Ani zde ovšem mezi deseti prvními autory nechybí Jirásek. Autoři budou mít zřejmě (alespoň někteří) regionální charakter.

HOMOLKA, Fr.: Které knihy se dětem líbí. V: Únor XI. (1923-1924), č.4, s.39-40.

Cílem bylo zjistit oblíbenou četbu dětských návštěvníků předvánoční výstavy knih pro mládež, pořádané Společností přátel literatury pro mládež v roce 1922.

Metodika a vzorek:

Byla to anketa; lístek dostal každý dětský návštěvník výstavy. Vyplněný lístek odevzdalo celkem 602 dětí, z toho 321 chlapců (53,2%) a 281 děvčat (46,8%). Podle věku bylo složení následující:

6-9 let	91
10-12	308
13-14	132
bez udání věku	71

Článek velmi stručně informuje o nejoblíbenějších knihách.

Zjištěné výsledky:

Na 602 lístcích se objevilo buď 164 nebo 192 různých knih (každé číslo se objevuje jednou), z toho 28 děl dostalo nejméně 5 hlasů. O jisté věrohodnosti svědčí to, že děti uváděly i titulky, které na výstavě nebyly, na druhé straně však vystavení titulů znamenalo bezesporu silné ovlivnění výsledků.

Pořadí	Autor a název	celkem hlasů	chl.	z toho děvč.	věk
1.	Němcová: Babička	45	24	21	6 - 14
2.	Jirásek: Staré pověsti	42	15	27	8 - 14
3.	Burnettová: Malý lord	32	18	14	7 - 14
4.	Jirásek: Psohlavci	21	9	12	11 - 14
5.	Habberton: Hýta a Batul	20	11	9	9 - 14

a na dalších místech Hais-Týnecký: Na pasece 15x, Karafiát: Broučci 12x, Verne: Děti kapitána Granta 11x, Marryat: Milošlav Vlnovský 11x, Malý Brehm 11x.

Všechny uvedené tituly dostaly hlasy od 11-14 letých dětí, 6tileté děti hlasovaly ze jmenovaných titulů pouze pro Babičku a Broučky.

Podle uváděných autorů je toto pořadí:

1.-2.	Jirásek	67x	(hlasy rozděleny na 4 knihy)
1.-2.	Němcová	67x	" " " 4 "

3. Verne 34x (hlasý rozdělený na 9 knih)
Každé páté dítě hlasovalo pro některou z knih A.Jiráska
nebo B.Němcové.

Ohlasy:

V roce 1930 se konal pění Masarykova lidovýchovného ústa-
vu sjezd přátel literatury pro mládež, kde mimo jiné Jaroslav
Eloušek přednesl referát Z historie bývalé Společnosti přátel
literatury pro mládež. Uvedenou anketu hodnotí takto: "Třeba-
že nelze výsledku přiznati absolutní cenu - některé děti psaly
knihu, kterou by si přály míti, jiné opsaly názvy od ji-
ných - přece je tu zjištěn do jisté míry kádr knih, jež děti
tenkrát zajímaly." (V: Deset let péče o dětskou četbu. Praha,
Masarykův lidovýchovný ústav 1930, s.10.)

Hodnocení:

Z anket není možno nikdy provádět velké závěry. Zajímavé
je shoda v pořadí autorů i prvních dvou knih s Pozdńíkovou an-
ketou z roku 1906. Využít se dá jedině nápad uspořádat před-
vánoční výstavu dětských knih a provést obdobnou anketu.

VÝSLEDEK ankety... V: Úhor XI. (1923-1924), č.9, s.116.

Ve 4.čísle XI.ročníku Úhoru byla otištěna stručná poznámka, vyzývající k pořádání anket tedy průzkumů ve třídách. Tento průzkum je zřejmě první výsledek výzvy.

Cílem bylo zjistit zálibu dětí ve spisech čelných spisovatelů pro mládež podle knih přečtených ve školním roce 1922-1923.

Metodika a vzorek:

Metoda je charakterizována jako hlasování, není ovšem jasné, jak byly např. získány údaje o počtu přečtených knih.

Vzorek tvořilo 169 žákyň 4. a 5. třídy (10 - 12 letých) na obecné dívčí škole v Nymburce.

Zjištěné výsledky:

Během školního roku 1922-23 bylo přečteno celkem 4222 knih, což je průměr 24,9 knih na 1 žákyni.

Nejoblíbenější knihy (každá žákyně 1 hlas)

Bylo uvedeno celkem 43 titulů, z nichž řada dostala jen jeden hlas.

1. Erben: České pohádky	28
2. Němcová: Babička	11
3. Čečetka: Dcera exulantova	9
4. Němcová: Pohádky	8
5. Defoe: Robinson	8
6. Gréville: Ztracená	8

atd.

Ve věku 10-12 let se ukazuje, jak původní četba pohádek a o zvířátkách se rozšiřuje i na klasickou, ale začínají se objevovat i knihy dobrodružné, historické a cestopisné.

Hodnocení:

Drobný průzkum, v němž se poprvé objevuje otázka sledující počet knih přečtených za určité období.

URBAN, Jaroslav Fr.: Dětská četba ve světle číslic. ÚHOR XI. (1923-1924), č.6, s.66-67.

"Zajímalo mne zvědět, co naše děti odebírají a mají-li dosti vhodné četby v knižnicích žákovských anebo ve veřejných knihovnách." (66)

Metodika a vzorek:

Šlo o dotazník, rozeslaný do 20 škol teplicko-šanovského okresu s 3345 dětmi, není však jasně, z kolika škol došla odpověď a jakým způsobem byly zjišťovány odpovědi na některé otázky (např. kolik a jaké knihy dostaly děti k vánocům).

Zjištěné výsledky:

Mohou sloužit jako určitá ilustrace, nic víc.

64 žáků (ale není uvedeno z kolika) má vlastní knihovničku nejméně o 10 knihách.

K Vánocům 1922 dostalo 424 dětí 466 knih, nejvíce - 151 (tj. 32.4% všech knih) - dostalo Severočeské pověsti, které napsal autor článku (což vzbuzuje při nejmenším ostražitost ke všem a zejména tomuto údaji).

Nejodebíranější časopisy (uvedeno celkem 21):

Pořadí název	celkem	odebíráno			
		v čítárně školy	ve škole	v tel. spolku	u knih- kupce
1. Mládí	236	6	170		60
2. Malý čtenář	70	6	34		30
3. Kohoutek	62			62	
4. Dětský svět	48		16	32	
5. Zlatá brána	46	1		45	

Mimo to čte 92 žáků nedělní dětskou přílohu Českého slova Klíčení a 98 žáků odebírá u knihkupce Obrázkové dějiny vydávané Vilímkovým nakladatelstvím.

Zhodnocení:

I když zpětně nemůžeme zjistit, kolika dětí se vlastně uváděné údaje týkají, leccos naznačuje důraz, který klade autor článku na velikou nezaměstnanost v kraji, jež snížila počet knih pod stromečkem i odebíraných časopisů. Bezesporu mezi životní úrovní a nákupem knih a časopisů existuje přímá úměrnost.

BRADÁČOVÁ, Ludmila: Výzkum vývoje mravního cítění českého žáka na podkladě jeho zájmů. Praha, Dědictví Komenského 1925. 106 s., 27 s. příl. "Dítě". Sv.8."

Cíl práce je velmi dobře vyjádřen názvem práce. Významnou roli v celém zkoumání hrála četba a čtenářské zájmy.

Obsah a rozsah výzkumu jsou charakterizovány třemi okruhy otázek: - dětské hry, volný čas, četba, nejmilejší povolání a oblíbenost vyučovacích předmětů

- skupina tužeb a zážitků - hodnocení zážitků, rozbor přání a užití peněz

- charakteristika dětských vzorů.

Metodika:

Na tabuli v týž den v druhé plovině května 1923 v prvních vyučovacích hodinách napsány otázky. Pro 2. a 3. třídu obecné školy to bylo 10 otázek, mezi nimi 7. Co čteš nejraději a proč? a 8. Komu ze všech těch, o nichž jsi slyšel nebo četl, nebo které znáš, chceš se podobati a proč? Pro vyšší třídy to bylo 13 otázek, mezi nimi 3. Co čteš nejraději a proč? 6. Která z čtených knih se ti nejvíce líbila a proč? 7. Která osoba se ti líbila z této knihy a proč? 8. Co děláš nejraději ve volném čase? Šlo tedy jako téměř vždy o průzkum realizovaný dotazníkem.

Vzorek:

Bylo vyšetřeno celkem 1603 žáků ve 40 třídách 10 škol.

Školy zahrnuly jak vesnici (Podčáply, Seletice, Vrsce, Lstiboř, Řepy), tak města Nymburk, Beroun, Louny) i Prahu. Z celkového počtu žáků bylo 622 chlapců (38,9%) a 981 děvčat (61,1%), 594 z obecné školy (37,5%) a 1009 z měšťanské školy (62,5%). Podrobnější rozdělení respondentů viz v příloze.

Zjištěné výsledky:

Volný čas.

Děti dostaly na vybranou celkem 40 činností, z kterých měly označit nejmilejší. Četba vyšla vítězně, jak ukazuje následující tabulka:

Třída	Pořadí četby ve volném čase		% hlasů	
	chlapci	děvčata	chlapci	děvčata
obecná				
2.	6.-7.	5.-6.	4,1	7,1
3.	3.	2.	11,3	19,0
4.	2.	1.	13,4	34,3
5.	4.	2.	10,6	29,1
měšťanská				
I.	2.	2.	16,9	22,1
II.	1.	1.	40,9	42,8
III.	1.	1.	36,1	46,7
IV.	1.	1.	40,1	68,0
celkem	1.	1.	22,7	33,8

U hochů dostala četba nejvíce 40,9% - ve II.třídě, u děvčat plných 68% ve IV.třídě.

Podrobnější údaje viz v příloze.

Motivace četby:

Velmi zajímavý je poznatek, že už tenkrát Bradáčová sledovala motivaci (v její terminologii důvody) četby. Nejvíce hlasů u chlapců i dívek dostala zábava (32,2 a 40,4%) a poučení (28,8 a 18,0%), při čemž ovšem kategorizace motivů není příliš šťastná (např. poznání vlasti, které se umístilo na 3. místě, je možné zahrnout do poučení atd.).

Podrobnější údaje viz v příloze.

Obliba literárních žánrů a druhů:

Literární žánry a druhy byly kategorizovány do 18 oddílů, při čemž se toto dělení prolínalo s dělením podle formy (např. dobrodružné romány a dobrodružné povídky byly dvě samostatné kategorie podobně jako historické romány a povídky). Každý respondent mohl označit více žánrů a druhů, při čemž tato otázka byla pokládána až od 4. třídy.

Podle hlasů se umístily nejlépe:

chlapci		děvčata	
1. historické romány	18,9%	vesnické romány	17,9%
2. pohádky	14,4%	pohádky	15,9%
3. dobrodružné romány	12,5%	historické romány	13,3%
4. dobrodružné povídky	12,5%	dívčí romány	10,8%
5. cestopisy	10,9%	histor.povídky a pov.	10,3%

Současně tyto žánry a druhy jsou jediné, které dosáhly více než 10% hlasů. Srovnání podle jednotlivých tříd ukazuje, že bez jediné odchylky stoupá u chlapců četba cestopisů, u děvčat četba cestopisů a odborných děl. Poučnou literaturu (cestapisy, dějiny, biografie, odborná díla, časopisy a noviny) zvolilo 24,2% chlapců a 17,6% děvčat.

"Celkové resumé co do rozdílu mezi hochy a dívkami by bylo: s vývojového hlediska pozorováno, hoši dříve začínají s četbou spisů z kategorie vyšší; v četbě jejich převládá reálnost a smysl pro praktické použití vědomostí. Dívky čtou rády pro zábavu a proto volí více literaturu krásnou." (57)

Podrobnější výsledky viz v příloze.

Nejčtenější knihy:

chlapci	děvčata
1. Psohlavci	Babička
2. Babička	Psohlavci
3. Robinson	Staré pověsti české
4. Temno	Dějiny národa českého
5. Staré pověsti české	Svéhlavička
6. Dolenský: Dějiny národa českého	Sibiročka
7. Tarzan	Královna Dagmer
8. Dvacet tisíc mil pod mořem	Lída Vlasovská
9. Zlatá kniha Beneše Třebízského	Temno
10. Zapadlí vlastenci	Kytice

Nejčtenější knihy jen do určité míry odpovídají nejoblíbenějším žánrům. Pohádky v první desítce knih nemají žádné zastoupení ani u chlapců ani u děvčat, právě tak jako cestopisy u chlapců a vesnické romány u děvčat. Zastoupení ostatních žánrů je uvedené desítce přiměřené.

Vzory z četby:

"Výběr osob z četby postupoval vývojově s četbou vlastní: na nižších stupních nacházíme osoby z pohádek a dětských povídek, starší žáci obdivují hrdiny z románů a v nejvyšších třídách poutají osoby z četby poučné, zvláště z dějin.

Rozdílu zájmů v četbě chlapecké a dívčí u žáků nejmladších není, zato později výběr osob z románů je diferencován značně: u hochů jsou to především hrdinové z dobrodružné četby. Ti-to počtem mají svůj protějšek v hrdinkách z románů dív-

čích. Ve výběru osob z četby historické je celkem rovnováha."
(76)

Nejčastější vzory:

u chlapců		u děvčat	
1. Kozina	31,6	Babička	10,2
2. Robinson	7,5	Barunka	4,5
3. Žižka	4,6	Viktorka	3,8

Podrobnější údaje viz v příloze.

U chlapců se dělí největší zájem mezi postavy z historické a dobrodružné četby, což odpovídá postavení oblíbených žánrů u chlapců, u děvčat vítězí jednoznačně Babička Boženy Němcové, která dala vzor celkem 92 děvčatům (tj. 21,6%) ze 425 děvčat, které na tuto otázku odpověděly.

Ohlasy:

Práce si kupodivu vysloužila tvrdý odsudek Freyův: "Všechny chyby, jaké se jen mohou při takových anketách vyskytnouti, jsou na ní tak patrné, že lze jen litovat, bude-li měkčím jejích nesprávných výsledků použito, neboť úplně zastírají skutečný obraz dětských čtenářských zálib."

Je to hodnocení úplně jednostranné, bez bližšího vysvětlení a domnívám se, že motiv je v tom, že výsledky Bradáčové jsou jiné, než k jakým došel později Frey (i když tyto rozdíly nejsou nakonec tak velké nehledě na rozdíl jedné školní generace, který mezi oběma výzkumy leží.

Hodnocení:

Kniha je systematicky a přehledně uspořádána a poskytuje dostatek statistických údajů. Má i své slabiny, např. v kapitole VI., která vyhodnocuje tu část otázek, která zněla proč?, ale poměrně slabě, neadekvátně k ostatní interpretaci. Na to patrně naráží autorka, která se v závěru omlouvá za případné nedostatky.

S konečným závěrem "Dětské zájmy (v nejširším smyslu) zachovávají velmi přesně určitý vývojový postup, tvořící na jednotlivých stupních věkových odlišné a zjiřitelné rozdíly projevové" (103) je možné zcela souhlasit.

Práce vysoko převyšuje vše, co dosud bylo ve výzkumu četby do této doby u nás vykonáno, jak po stránce zjiřtěných výsledků, tak vzhledem k propracované metodice a statistickému zpracování výsledků.

HOMOLKA, Fr.: Které knihy se dětem líbí. V: ÚHOR XII. (1924), č.4, s. 63-64.

Cílem bylo zjistit oblíbenou četbu dětských návštěvníků předvánoční výstavy dobrých knih pro mládež, pořádané Společností přátel literatury pro mládež v Praze v roce 1923.

Metodika a vzorek:

Byla to opět anketa jako při téže výstavě v roce 1922. Na rozdané lístky napsaly děti titul knihy, jméno a věk. Při větším počtu uvedených knih se počítala jen prvá.

Vyplněný lístek odevzdalo celkem 593 dětí (v roce 1922 602 (v roce 1922 602, tedy přibližně stejný počet) ve věku 7-14 let, z toho 153 chlapců (25,8%) a 440 děvčat (74,2%).

Podle věku bylo složení následující :

	1923	%	1922	%
7-9 let	146		91	
10-12 let	315		308	
13-14 let	119		132	
bez udání věku	13		71	

Tedy také podle věku je přibližně stejné složení, větší rozdíl je pouze v pohlaví.

Zjištěné výsledky:

Výsledky jsou publikovány velmi stručně.

Celkově bylo uvedeno 167 knih, do hlasování bylo zahrnuto 139 knih (uvedených na 1. místě).

Nejoblíbenější knihy:

Pořadí	Autor a název	celkem hlasů	z toho		pořadí v r. 1922
			chl.	děvč.	věk
1.	Němcová: Babička	55	12	43	9-14 1.
2.	Amicis: Srdce	51	5	46	8-12 11.
3.	Karafiát: Broučci	41	1	40	8-12 7.
4.	Jirásek: Staré pověsti české	31	7	24	9-13 2.
5.	Burnettová: Malý lord	22	3	19	8-13 3.
6.	Defoe: Robinson Crusoe	16	6	10	9-13 17.
7.	Habberton: Hýta a Batul	13	3	10	8-11 5.
8.	Čarská: Sibiročka	13	-	13	8-12 -
9.	Malý čtenář	12	2	10	9-12 -
10.	Hais-Týnecký: Na pasece	9	3	6	8-13 6.

11. Rezek-Dolenský: Obrázkové ději-
ny národa českého 9 5 4 9-14 -

Všechny uvedené tituly dostaly hlasy od 9-11letých dětí, což je podstatné snížení věkového rozpětí proti roku 1922 (11-14letých), ale současně se posunula také věková hranice dolů o 2 roky.

Změny v pořadí nejoblíbenějších knih (šest z první desítky se opakuje) mají při nejmenším dvě příčiny: zařazení (umístění) knih na výstavě a vzhled těchto knih (např. při novém vydání) bylo jistě při obou výstavách u mnoha knih rozdílné a mohlo hlasování dětí ovlivnit - posoudit se to ovšem a post nedá. Druhá příčina spočívá v podstatných změnách ve složení vzorku: chlapců bylo v roce 1923 o více než o polovinu méně a děvčat o více než o polovinu více než v r.1922. To se jednak projevilo v tom, že knihy, které dostaly v r.1922 více hlasů od chlapců (např.), zaznamenaly o rok později více hlasů od děvčat, a jednak řada oblíbených klukovských titulů z první desítky vypadla vůbec (Děti kapitána Granta, Kormidelník Vlnovský).

Nejoblíbenější autoři:

Podle uváděných knih se umístili na prvních dvou místech opět B.Němcová - 65 hlasů pro 3 knihy, a A.Jirásek - 55 hlasů pro 9 knih. Opět jako před rokem každé páté dítě hlasovalo pro některou z knih těchto dvou autorů.

Zhodnocení:

Význam provedené ankety samotné není velký, svou důležitost získává teprve srovnáním s výsledky roku 1922, což je možné, neboť obě ankety proběhly za obdobných podmínek.

ROK 1924 ve statistikách veřejných knihoven.

Poměrně objektivním ukazatelem čtenářských zájmů jsou statistiky veřejných knihoven, publikované pravidelně od roku 1921 v našich osvětových časopisech. Tyto statistiky totiž na rozdíl od statistik po roce 1945 (pokud se vůbec publikují) přinášejí i deset (dvacet atd.) nejčtenějších knih, případně spisovatelů, a jsou tak cenným dokumentem o čtenářských zájmech, jak se projevují prostřednictvím jednoho z hlavních zdrojů četby - veřejných knihoven.

Za rok 1924 byly publikovány statistiky městské knihovny v Berouně a městské knihovny a čítárny v Břeclavi.

Městská knihovna Beroun (V: Česká osvěta XXI. /1924-1925/, s.485-486.)

Počet čtenářů 1160 (10,17% všech obyvatel), z toho 173 studentů, 154 řemeslníků, 84 úředníků, 83 z různých povolání, 78 žen v domácnosti svobodných, 174 žen v domácnosti vdaných.

Počet svazků: 9407, z toho zábavné literatury 3411, naučné 1183, časopisů 563, pro mládež 596 (navíc dvě speciální oddělení s 3000 svazky).

Počet výpůjček: 42669, z toho 1431 naučných a 9766 pro mládež (22,7%).

Nejčtenější knihy:

Jirásek: Skaláci	4 výtisky	107 výpůjček
Brodský: Libuše Trnavská	4	101
Klostermann: Suplent I.	3	87
Herrmann: U snědeného krámu I.	3	82
Rais: Lopota	3	77
Herrmann: Otec Kondelík	3	72
Jirásek: Poklad	3	71
Jesenská: Cizinka	2	66
Herrmann: Tchán Kondelík	3	65
Brodský: Dva světy	2	61

Mezi těmito deseti nejčtenějšími knihami není ani jedna od zahraničního spisovatele, a jediný Herrmann zde obsadil tři místa.

Nejčtenější knihy mládeže: Bauše: K neznámým břehům (2 výtisky a 73 výpůjček), Konrád: Zpívající ryby (2 - 72), Kořenský: Amerika (2 - 72), Hodgson -Burnett: Malý lord (2-66) atd.

I když je to přinejmenším zarážející, ani Verne, ani May nestojí na prvních místech. Otázkou, na kterou statistika neodpovídá, je, zda a jak jsou zastoupeni tito, případně jiní autoři ve fondu.

Městská veřejná knihovna a čítárna v Břeclavi

Počet čtenářů 716

Počet výpůjček 23179, z toho zábavná literatura 17614 (78,5%), poesie 390 (,7%), pro mládež 1163 (5,1%), naučná 1017 (4,5%) atd.

Nejčtenější knihy:

1. Verne: Dva roky prázdnin	2 výtisky	76 výpůjček
2. Jirásek: Temno	4	55
3. Jirásek: Psohlavci	4	55
4. Jirásek: Proti všem	4	53
5. Noháč: A ona zapomněla	4	46
6. Salgari: Královna zlatých polí	2	44
7. Glynová: Láska Ginevřina	2	43
8. Konrád: Čím srdce, čím jsi zhřešilo	2	43
9. Zola: Lidská bestie	2	40
10. Jirásek: Na ostrově	3	38

Jedině Jiráskovy a Verneovy knihy mají názvy, které nic neslibují nebo nevzbuzují zvědavost. Naše a zahraniční knihy jsou zastoupeny v poměru 1 : 1. Jirásek má v první desítce 4 knihy.

Nejčtenější autoři:

1. Jirásek	83 výtisků	831 výpůjček
2. Verne	24	393
3. Zahradník-Brožský	24	365
4. Glynová	21	342
5. Dumas	25	328
6. Světlá	46	287
7. Herrmann	24	281
8. Zola	18	260
9. Sinkiewicz	19	253
10. Ohnet	15	251

Na 11. místě byl London (18 - 227), na 13. May (11 - 211) atd.

Výpůjčky knih A.Jiráska tvoří 3,6% všech výpůjček a 4,7% výpůjček zábavné literatury. Výpůjčky 10 nejčtenějších autorů představují plných 20% výpůjček zábavné literatury a 30 nejčtenějších spisovatelů téměř 40% výpůjček zábavné literatury. Poměr zahraničních a našich autorů v první desítku 6:4, v dvacítce 10:10.

Hodnocení:

Statistiky knihoven v jednotlivých letech představují cenný, ale vůbec nevyužitý materiál k hodnocení čtenářských zájmů a k postihu jejich trendu. Jejich cena stoupá zejména v letech, kdy nebyly konány žádné průzkumy jako tomu bylo právě v roce 1924.

F. (Fridrich, František): Co se čte ve veřejných knihovnách. V: Česká osvěta XXIII. (1926-1927), č.5, s.293-294.

F.Fridrich byl knihovnickým inspektorem MŠANO a s jeho jménem je spojeno využívání statistických výkazů z veřejných knihoven ke zjišťování oblíbenosti spisovatelů a knih.

Cílem statistického šetření, které bylo součástí výkazů za rok 1925 pro knihovny v obcích nad 2 tisíce obyvatel, bylo zjistit v těchto knihovnách pět nejčtenějších spisovatelů.

Celá informace je velmi stručná - na dvou odstavcích, což je velká škoda.

Metodika a vzorek:

Metodou tedy bylo vyplnění statistického výkazu, vzorek měly tvořit všechny knihovny v českých obcích nad 2000 obyvatel. V Čechách reagovalo správně celkem 304 knihoven - výsledky z neuvedeného důvodu jsou publikovány pouze z knihoven z Čech.

Zjištěné výsledky:

Pořadí spisovatelů, kteří dostali alespoň 10 hlasů, je následující :

1. Jirásek	278	12. London	33
2. Rais	138	13. Zola	31
3. Zahradník-Brodský	129	14. Svátek	22
4. Herrmann	125	15. Sokol-Tůma	21
5. Klostermann	106	16. Němcová	16
6. Dumas	78	17. Klecanda	13
7. Baar	58	18. Hugo	11
8. Třebízský	42	19. Karas	11
9. Verne	42	20. Svobodová	10
10.Sinkiewicz	41	21. Biliánová	10
11.Světlá	36	22. Glynová	10

Tyto výsledky potvrdily oblíbenost tehdejších "lidových" spisovatelů, za nimiž teprve na 6.místě se umístil Dumas jako první zahraniční autor, a jako první představitel dobrodružného žánru, zatímco detektivní žánr se v dvacítce vůbec neumístil. Pět autorů zde zastupuje historický žánr, přičemž řada dalších autorů se tomuto žánru věnovala také (Karas, Sokol-Tůma, Hugo aj.). Chybí zde zástupce cestopisné literatury a

také humoru a satiry (Hašek se stal populárním a čteným autorem až později).

Kolik autorů knihovny jmenovaly celkem Fridrich neuvádí.

Zhodnocení:

I když výsledkům chybí podrobnější rozbor a srovnání (např. regionální hledisko by mohlo hrát určitou roli, také porovnání velké město - malé město by mohlo být zajímavé), neubírá to získaným výsledkům na historické ceně.

Tato cena by značně stoupla, kdyby MŠK podobnou akci u stejně charakterizovaných knihoven (dnes máme těchto obcí větší počet než před 40 lety) opakovalo.

Cílem bylo zjistit oblibu knih ze školní knihovny (kde "krváky Mayovy a podobné nejsou pro výchovnou bezcennost"), tím ovšem je záběr průzkumu značně zúžen.

Metodika:

Obliba knih byla zjišťována lístky podle jednotlivých tříd. V I. třídě mohl každý žák napsat jen 1 knihu, ve II. třídě nejvýše 4, ve III. a IV. třídě kolik chtěl. Tím se snad měl vyvážit nižší počet žáků ve vyšších třídách, v každém případě však došlo ke zkreslení, neboť jak vyplývá z textu, nižší třídy přehlasovaly vyšší. "Žáci na hlasování zvláště připravení nebyli a žádný z učitelů svého vlivu neuplatnil."

Průzkum proběhl asi začátkem roku 1926.

Vzorek:

Akce proběhla ve všech třídách měšťanské školy v Úsově, počty však nejsou uvedeny.

Zjištěné výsledky:

U některých výsledků chybí číselné údaje.

Knihy, které dostaly nejvíce hlasů v jednotlivých třídách:

I.tř.: Lauseger: Terezínští katané, Verne: Dvacet tisíc mil pod mořem, Flos: Vítězná dráha

II.tř.: Defoe: Robinson, Verne: Pět neděl v baloně, Verne: Dva roky prázdnin

III.tř.: Marcha: Ptačí chléb I.-III., Jacquin-Fabra: Junák mstitel, Němcová: Pohorská vesnice

IV.tř.: Čarská: Smělý život, Flos: Lovci orchidejí, Verne: Matyáš Sándorf

Knihy s největším počtem hlasů v celé škole:

1. Robinson	31
2. Pět neděl v baloně	28
3. Dva roky prázdnin	24
4. Babička	21
5. Děti kapitána Granta	21

a dále Kytice 19, Lovci orchidejí 17, Smělý život a Karas: V plamenech 16, Skaláci a Ohněm a mečem 14 atd. Průzkum tedy skončil velikým úspěchem verneovek, které se umístily na 2.,

3. a 5, místě, v prvé devítce samozřejmě nechybí Němcová a Jirásek.

Zhodnocení:

Jde o typický příklad školské ankety, které se dostalo nasloužené publicity a která narazila tehdy na poměrně silnou kritiku. Mohla snad posloužit k lepšímu doplňování školní knihovny, ale víc nic.

APETAUR, Josef: Příspěvek k psychologii a pedagogice puberty českého dítěte. V: Pedagogické rozhledy XXXVII. (1927), č.1, s.5-12, č.2, s.66-72, č.3, s.126-130, č.4, s.184-188, č.5, s.236-242, č.6, s.301-30.

Článek vznikl zpracováním 1566 dotazníků zapůjčených autorovi Pedagogickým ústavem hl.města Prahy. Tento ústav, aby zjistil sociální prostředí a poznal zájmy živnostenské mládeže, dal v pokračovacích školách vyplnit dotazník.

Metodika a vzorek:

Dotazník vyplnili anonymně žáci a žákyně - učedníci a učednice těchto živností: švadleny, číšníci, kovářníci, typografové, pekaři, holiči, malíři a lakýrníci, ostatní byli zahrnuti pod různé živnosti. Dotazník byl anonymní a dvě jeho otázky se vztahovaly k volnému času a zájmům:

„Otázka č.10: Odpočinek. (Kdy má volno? Čím se zabývá? Které knihy a časopisy čte (jménem tyto uvést)? Která kniha se mu (jí) nejvíce líbí? Pěstuje sport? Jaký? Jak často? Hudebu? Zpěv? Do kterých spolků nebo besídek chodí? Jak často chodí do divadla? do koncertů? do biografů? Uveďte význačné hry a filmy, které se mu (jí) líbily!“

Obdobně byla formulována i druhá otázka.

Průměrný věk v jednotlivých povoláních se pohyboval od 15 let a 9 měsíců až k 16 letům a 7 měsícům, ovšem rozdíl mezi nejnižším a nejvyšším věkem byl značný: 14 let - 23 let 8 měsíců.

Školní vzdělání před vstupem do učení bylo velmi pestré: od 4 „absolventů“ 1.třídy obecné školy až po žáky střední školy.

Průzkum proběhl zřejmě ve školním roce 1925 - 1926.

Zjištěné výsledky:

Čtení a volný čas:

Na prvním místě se v Apetaurově interpretaci objevuje četba knih s 58,72%. Otázkou je, zda by si četba toto místo zachovala i tehdy, kdyby sport a tělocvik nebyly rozděleny do dvou kategorií (zpětně se nedá posoudit, kolik respondentů označilo jak sport, tak tělocvik). Četba časopisů dostala 30,5% hlasů a umístila se na 5. místě.

Nejvíce čtou knihy švadleny-plných 82,88%, pak typografové a malíři.

Oblíbený autor:

Údaje o oblíbených autorech nebyly podrobně vyhodnoceny. Z údajů bylo možno dodatečně sestavit tuto desítku, která dostala nejvíce hlasů:

1. Jirásek	189
2. Němcová	98
3. Verne	90
4. Čarská	65
5. Třebízský	59
6. Rais	49
7. Krásnohorská	39
8. Klicpera	37
9. Dumas	34
10. May	27

K této tabulce je možné přidat ještě jednu, sestavenou podle žánrů, které učňové uváděli místo jednotlivých autorů, a tím pochopitelně naprosto neúplnou:

1. zamilované a dívčí romány	281
2. indiánky a detektivky	114
3. historické romány	22
4. cestopisy	17

Význam mají pouze první dva údaje, neboť naznačují spontánnost, s jakou byly uváděny.

Zajímavý je také pohled na změnu oblíbenosti prvních tří autorů podle jednotlivých učebních oborů:

učební obor	oblíbení spisovatelé či žánry na prvních místech
	1. 2. 3.
švadleny	Jirásek 102x Němcová 80x Čarská 34x
číšníci	indiánky a detektivky 13x Verne 12x cestopisy 5x
kovodělníci	Verne 32x indiánky a detektivky 22x Jirásek 22x
typografové	Jirásek 26x " 15x Verne 15x
pekaři	indiánky a detektivky 9x Jirásek 9x Verne 3x
holiči	Jirásek 12x indiánky a detektivky 9x Verne 5x
malíři a lakýrníci	indiánky a detektivky 11x Verne 9x May 5x
různé živnosti	" 33x Verne 12x Jirásek 11x

Tato tabulka pochopitelně nedokazuje vliv jednotlivých povolání na čtenářské zájmy, naopak: v podstatě dokazuje, že čtenářské zájmy učňů jsou si velmi blízké bez ohledu na povolání. Vždyť v 7 kategorizovaných skupinách povolání Verne a indiánky a detektivky nechyběly ani jednou a Jirásek jen 2x (při čemž v obou případech následoval na 4.místě). Jediný rozdíl se tu ukazuje v pohlaví: u děvčat jde také o Jiráska, ale suverénně zde vyhrávají zamilované a dívčí romány.

Uvedené údaje však nelze absolutizovat, protože pro jejich důkladné vyhodnocení chybí podrobnější věková charakteristika u jednotlivých povolání.

Apetauer uzavírá otázku četby takto: "Nelze v závěru o četbě, leč na to poukázati, že četba u většiny dorostu živnostenského se řídí náhodou. Čte se, co se do ruky dostane." (237)

Životní vzory: v této době byly dost obvyklé otázky zjišťující životní vzory respondentů, formulované ala "komu se chceš podobat". Odpovědi zahrnují jak postavy spisovatelů a historické postavy, tak i postavy literárních hrdinů:

1. Němcová	30
2. Masaryk	25
3. Žižka	19
4. Hus	15
8. Havlíček	12
10. Tarzan	7
26.-30. Robinson	2

Hodnocení:

Velký počet údajů a menší rozsah podávané informace - to byl zřejmě rozpor, který zasáhl nepříznivě do Apetauerovy práce. Přesto podává celkem náležitou představu o zkoumané skutečnosti - o učňovské mládeži. Velký vzorek poskytuje možnost určitých zobecnění, pokud jde o českou učňovskou mládež poloviny dvacátých let.

-Ů: Anketa o nesmrtelných. V: Panorama IV. (1927), č.11, s. 11-24.

V roce 1926 byla vyhlášena v Panoramě anketa s cílem získat návrhy na ilustrovanou edici Padesát nesmrtelných (tj. literárních děl).

Metodika a vzorek:

Průzkum byl vyhlášen formou časopisecké ankety pro členy Družstevní práce, kterých bylo tehdy asi 3500 (počet se neustále zvyšoval). Odpovědělo 8% členů (dá se tedy předpokládat, že to bylo asi 290 členů).

Zjištěné výsledky:

Řada členů navrhovala jen několik knih. Na s.13-24 jsou doslovně přetištěny 3 návrhy.

Z návrhů na vydání určitých knih (většinou včetně ilustrátorů) je publikována pouze tabulka, která ukazuje 50 nejčastěji jmenovaných autorů (což je určitý rozpor, neboť čtenáři přece navrhovali knihy).

Prvých 20 spisovatelů:

1. Dostojevský	65
2. Shakespeare	59
3. L.N.Tolstoj	57
4. Balzac	51
5. Goethe	43
6. Hugo	38
7. Merežkovskij	38
8. Turgeněv	38
9. Hamsun	36
10. Gogol	32
11. Němcová	31
12. Zola	31
13. Bjornsen	28
14. Dickens	28
15. Dante	27
16. Jirásek	26
17. Neruda	26
18. Wilde	25
19. Flaubert	24
20. Ibsen	23

Z českých autorů ještě 23. Komenský, 31. Mácha, 37. Březina, 47. Masaryk, 48. Machar.

Závěry zde chybí, je zde jen upozornění, že redakční padesátka se asi nebude krýt zcela s tou čtenářskou.

Hodnocení:

Je to nový druh mezi českými průzkumy - spolková anketa na nové téma. Bylo by dobře porovnat s výsledky diskuse, kterou organizovalo býv. SNKLU o Světové knihovně.

MUDROCH, Václav: Poměry číšnických učňů v Praze. Sociologicko-psychologická studie. Praha, 121 s. "Publikace Sociálního ústavu. Č.41."

Velmi zajímavá publikace, zpracovaná v Ústavě pro výzkum dítěte a dorůstající mládeže v Praze, uvádí, že chce být prostředkem častých výzkumů školní a studentské mládeže. Důvod, proč si z učňovské mládeže vybírá číšníky, vysvětluje takto: "Ze všech povolání, řekl bych, v nejbohatším prostředí a nejpestřejším kaleidoskopem dojmů žije učeň číšnictví." (7)

Uspořádání práce:

Práce je uspořádána do kapitol, z nichž první je věnována rozboru hospodářské situace číšnictví, rodinných poměrů učňů, školního vzdělání a inteligence učňů, a konečně čtvrtá duševním obzorem učňů.

Metodika a vzorek:

Výzkum byl konán v prosinci 1926 formou dotazníku na číšnické pokračovací škole v Praze a zachytil 670 učňů ze 750, kteří se tehdy učili číšnictví. Jak vidět, jde tedy prakticky o výzkum celé populace (89,4% všech pražských učňů). Zkouška inteligence zasáhla 648 učňů.

Zjištěné výsledky:

Zájmy ve volném čase.

Sedmina až pětina učňů se nedostane vůbec k ničemu z naprostého nedostatku času.

Pořadí zájmů ve volném čase podle věku (každý uváděl, kolik zájmů považoval za správné):

až 15 let (celkem 115 učňů)	až 16 let (celkem 230 učňů)
1. četba 36,5%	1. četba 29,0%
až 17 let (celkem 200 učňů)	až 18 let (celkem 91 učňů)
1. četba 28,9%	3.-4. četba 32,9%
starší (celkem 34 učňů)	
4.-5. četba 28,6%	

Postavení četby s věkem v zájmech klesá z prvního místa mezi 14 až 17letými uční až na 4.-5. místo u učňů starších 18 let. Přitom je ovšem zajímavé, že po celou dobu četbu ozna-

čuje jako svůj zájem s malými odchylkami na obě strany v průměru 30% učňů.

Knihy v osobním vlastnictví číšnických učňů.

Počet knih	Stáří						starší		celkem	
	až 15 let	až 16 let	až 17 let							
1	13	11,3	11	4,8%	10	5,0%	5	4,0%	39	5,9%
2	5	4,3	13	5,7	5	2,5	3	2,4	26	3,9
3	3	2,6	11	4,8	4	2,0	5	4,0	23	3,4
4	2	1,8	7	3,0	5	2,5	4	3,2	18	2,7
více	9	7,8	10	4,3	10	5,0	11	8,8	40	5,9
knihovnu, tj. přes 30 sv.	19	16,5	35	15,2	37	18,5	28	22,4	119	17,8
souhrn	51	44,3	87	37,8	71	35,5	55	44,8	265	39,6
neurčitě	-	-	3	1,3	2	1,0	2	1,6	7	1,0
žádnou	64	55,7	140	60,9	127	63,5	67	53,6	398	59,4
	125		230		200		125		670	

Několik charakteristických odpovědí na tuto otázku:

"Žádné knihy nemám, poněvadž nemám ani na šaty a jiné potřebné věci."

"Nekupují si nyní knihy, jelikož nemám peněz ani místa, kde bych jich uschoval."

"Na čtení knih nemám ani času. Koupil jsem si knihu "Pravidla společenského života", kterou nemohu ani přečíst."

"Doma máme mnoho knih zde však nesmíme čísti proto zde mám jen německý slovník s kterého se učím."

Zcela plasticky se objevují důvody, které brání nákupu knih a zakládání vlastních knihovniček: naprostý nedostatek času, málo peněz, dokonce zoufalý nedostatek místa, někdy i přímý zákaz četby. Z tohoto hlediska je nutné i původní příznivý výsledek v postavení četby v zájmech hodnotit částečně jako potencionální, který z uvedených důvodů se nemůže vždy realizovat. Obžaloba systému ze zcela nečekané strany.

Mudroch k tomu provádí tento realistický závěr: "Duševní obzor učně nejpočetnějšího povolání v Praze je, jak vidíme, zoufale omezený..... čtrnácti až šestnáctihodinová práce v době tělesného a duševního zrání nese v sobě nezbytně mravní i zdravotní úhonu. Jinoši duševně i tělesně ubití, zakrnělí, jsou neodvratnou katastrofou celého stavu." (98-99)

Ohlasy:

Āutor v knize Mravní vŷvoj a vŷchova v pubertě, vydané v roce 1939, upozorňuje, že zkoumání opakoval léčebný a diagnostický ŷstav ŷstředního svazu nemocenských pojišťoven s výsledky zcela stejnými. (Výsledky se mi nepodařilo nalézt.)

Hodnocení:

Prvá naše studie, kde i čtenářské zájmy jsou zkoumány s přihlédnutím k sociologickým a psychologickým aspektům. Vzhledem k tomu, že ani zájmy nejsou hlavní náplní vŷzkumu, nejde pochopitelně rozbor čtenářských zájmů do hloubky, zůstává spíše na kvantitativní úrovni (počet knih v osobním vlastnictví, pořadí četby v zájmech).

POCH, Josef: Co se čte. V: Osvětový sborník Podbrdská V. (1927)
č.5, s.75-84, č.6, s.94-98.

"Sebral jsem.... trochu materiálu, jejž zde předkládám, a jejž považuji za více méně věrný obraz četby našich nejširších čtenářských vrstev." (75)

Metodika a vzorek:

Celkem ze 4 pohledů předkládá Poch materiál z berounské městské knihovny.

1. Přehled zamluvených knih od 1.1.1927 do 31.3.1927. Přednostní právo na zamluvení se prodávalo za 50 haléřů. Jsou uvedeny všechny zamluvené tituly i s počtem zamluvení.

2. Seznam knih na žádankách 10 čtenářů náhodně vybraných. Žádanky ukazují, co by rád čtenář četl. U každého čtenáře uveden věk, zaměstnání a velmi stručná knihovnickova charakteristika.

3. Seznam knih, které čtenáři jednoho dne marně žádali, protože tyto knihy byly zapůjčeny. Této statistice podrobena 12 oblíbených spisovatelů. U každého uvedeno, kolik svazků jeho děl má knihovna, kolik jich bylo přítomno v den sčítání a konečně kolikrát byl marně požádán.

4. Výpůjčky všech osob od 16 let v jednom dni. Vždy uveden věk, zaměstnání a půjčené tituly - celkem u 121 osob.

Sledované období: 1.1. - 31.3.1927.

Zjištěné výsledky:

Prvá Pochova výzkumná práce nese všechny znaky, které jí budou po celé období provázet: dokumentační charakter, žádné tabulky nebo přehledné hodnocení, a v tomto případě ještě přistupuje fakt, že materiál je podán v syrovém stavu, bez jakéhokoliv komentáře nebo závěrů.

Jediné shrnutí, které se dá ze všech údajů dodatečně provést, je sečíst jména autorů uváděná v jednotlivých částech a sestavit z nich pořadí, při čemž i tak má velmi spornou hodnotu informační.

Získané pořadí: 1. Zahradník - Brodský
2. Mahlerová
3. Verne
4. Curwood
5. Leroux

6. Dumas
7. Leblanc
8. Glynnová
9. Haggard
10. Doyle

Toto nepřesné pořadí sice začíná Zahradník-Brodský, ale další naši autoři Baar a Destinová stojí až na 14. a 15. místě. Tabulka, ale zejména celý materiál ukazuje velkou oblibu periferních žánrů a autorů, mezi kterými naši i světoví klasické jen těžce získávají místo.

Ohlasy:

Je k dispozici pouze přehnaná pochvala Freyova: "Pochův pokus jest nutno označiti jakožto nejbystřejší počín ze všeho toho, co bylo u nás do té doby ve věci čtenářského výzkumu vykonáno. Hlavně jest nutno oceniti důmyslnost kombinovaných metod." (V: Časopis pro psychologii a pedagogiku čtenáře I. (1933), č.2, s.20) Zdá se, že jediným kritériem Freyovým pro hodnověrnost je, zda se uvádí hodně periferních autorů a žánrů. Pak je spokojen. Rozhodně to není to nejlepší, co do té doby v oblasti čtenářského výzkumu u nás bylo vykonáno.

Hodnocení:

Je to zajímavý dokumentární materiál, který nemá obecnější platnost ani časovou ani místní. Je to prvý průzkum, v kterém bylo použito více technik, ovšem bez jakékoliv vazby mezi sebou.

SKOŘEPA, Miloslav: Puberta. 3. přeprac. a rozš.vyd. Praha, Dědictví Komenského 1940. 743 s.

V této zajímavé psychologické práci jsou 4 stránky (389-392) věnovány četbě, neboť "duševní zájmy mládeže a jejich změny v pubertě se dají dobře sledovati na obsahu četby" (389). Na tak významný závěr zde je ovšem četbě věnováno poněkud málo. Skořepa zde vychází z výsledků jednoho čtenářského průzkumu, který sám prováděl, a z výzkumů Bradáčové a Apetaura.

Metodika a vzorek:

Průzkum se týkal 170 žáků I.-IV. třídy měšťanské školy a je zde interpretován velmi neúplně.

Doba průzkumu: kniha vyšla poprvé 1928, snad tedy 1927.

Zjištěné výsledky:

Zkoumaní žáci čtou nejraději (v %):

		I.	II.	III.	IV.
a) všeobecně poučné	ročník	16	35	47	56
z toho dějepisné		6	28	12	26
cestopisné		4	7	12	11
vědecké		0	0	0	8
b) beletrii					
povídky		13	4	5	0
knihy o zvířatech		4	2	3	4
povídky a romány		67	59	45	40
z toho dobrodružné knihy		48	44	15	18

Kategorizace svérázná a nevyhovující.

S odkazy na výzkumy Bradáčové a Apetaura Skořepa píše:

"Ze všech uvedených čísel můžeme vyčísti pubertální zvědavost, snahy o světový názor (oblíbené jsou z poučných zejména knihy přírodovědecké a hvězdářské), potíže, s jakými pubescenti se loučí s dětstvím a rádi se do něho v myšlenkách vracejí (oblíba povídek z dětského života v pubertě poněkud vzrostla, větší sklon děvčat k žertovné četbě, prepubertální realismus (menší oblíba pohádek, bajek, povídek, větší oblíba dějepisné četby), romantismus a snění (oblíba románů), růst vkusu žactva - méně se čtou indiánky a detektivky... U učenické mládeže je ovšem jinak: detektivky, indiánky, vůbec napínavě dobrodružná četba opět nabývá veliké ceny a záliby a je vyznačena velkým procentem." (391)

Tato konstatování nejsou nic nového, jsou jen chvílemi
porná. Přitom Skořepův průzkum má ještě více nedostatků než
reyův, který je zde kritizován.

Hodnocení:

Průzkum je zajímavý pouze z hlediska svého využití v
psychologické publikaci o pubertě. Jeho hodnota je sporná.

Cíl učitele byl prostý: zjistit, které knihy se dětem na škole, kde učil, nejvíce líbí.

Metodika a vzorek:

O metodice se nedá jako v podobných případech příliš mluvit. Jednak není blíže popsána, jednak se dá rekonstruovat jako nejjednodušší metoda uvedení oblíbených knih na lístek, který se odevzdá učiteli.

Průzkum proběhl na 6 třídní měšťanské škole v Horní Cerekvi na konci školního roku 1926-1927.

Lístek odevzdalo ("hlasovalo") 230 dětí, což byly zřejmě všechny děti přítomné v den průzkumu. Počet chlapců a děvčat není uveden. V I. třídě měly děti napsat 2 oblíbené knihy, v ostatních 3 knihy.

Není uvedeno, zda průzkum byl anonymní, je možné, že tomu tak nebylo jako v jiných Topolových šetřeních.

Průzkum asi proběhl v první polovině roku 1927.

Zjištěné výsledky:

První desítka oblíbených knih:

1. Babička	81
2. Staré pověsti české	30
3. Robinson	28
4. Psohlavci	25
5. D.Filip: Zlatá studánka	13
6. Bašta: Prales	12
7. Temno	11
8.-9. Němcová: Rozárka	10
8.-9. Flos: Polda	10
10. Verne: Do měsíce	9

Pořadí spisovatelů na prvních pěti místech (podle oblíbenosti jejich knih):

1. Němcová	111
2. Jirásek	77
3. Verne	44
4. Defoe	28
5. Filip	13

Na prvních místech Němcová, Jirásek, Verne a Defoeův Robinson - výsledky tedy nepřinesly nic nového.

V závěru Topol vypočítává, které knihy v jednotlivých třídách dostaly nejvíce hlasů.

Ohlasy:

V následujícím čísle Úhoru vyšla poznámka B.Sukové Co děti rády čtou a jak na četbu reagují (s.172-174). Suková přiznává určitou jednostrannost školních statistik (myšleno i průzkumů), ale přece jen pokusy à la Topol vítá.

Hodnocení:

Průzkum nepřesahuje úroveň málo významného školního průzkumu; má hodnotu prosté informace, ovšem přílišná souhlasnost výsledků s oficiální školní četnou naznačuje autocenzuru odpovídajících.

KTEROU nejzajímavější knihu jste letos četl? V: Lidové noviny XXXVII. (1929), 9.11., č.563, s.17-22.

Lidové noviny začaly pořádat anketu, kterou se staly známé ve všech čtenářských kruzích. V úvodu se dokonce konstatuje, že anketa 1928 měla "pronikavý" a trvalý účinek na směr četby nejširšího obecnstva. André Maurois, do té doby známý u nás jen úzké vrstvě labužníků, stal se rázem jedním z nejčtenějších spisovatelů, jeho knihy v originále i v překladech vymizely z obchodů, na vydání jeho nových knih se netrpělivě čekalo." (17)

Metodika a vzorek:

Redakce se obrátila před koncem roku na několik set lidí z nejrůznějších vrstev a položila jim otázku Kterou nejzajímavější knihu jste letos četl? Došlo 312 odpovědí, které jsou zde doslovně otištěny. Většina je od vyspělejších čtenářů: herců, spisovatelů, výtvarných umělců, politiků, průmyslníků, známých sportovců atd.

Zjištěné výsledky:

Základní souhrn a vyhodnocení odpovědí podává Karel Čapek v článku O té čtenářské anketě (17.11., č.578, s.1-2).

Nejčastější jména:

Remarque: Na západní frontě klid	45
Maurois s 19 životopisy a 5 romány	24
Galsworthy	16
Ludwig	12
Sinclair Lewis	10

"Maurois a Ludwig padají patrně na vrub rostoucí (bohudík) zálibě v životopisech. Ze tří set případů asi 70 čtenářů udává jako nejzajímavější knihu některé paměti nebo životopis.

Beletrie: česká	80
anglická	79
francouzská	72
německá	71

"Tu rostoucí oblibu anglosaské literatury nelze přičíst jen nakladatelskému trhu; je to úkaz opravdu čtenářský."

"Vůbec pokud jde o beletrii, dostaly cizí literatury přesně třikrát tolik hlasů co české knihy. Zdá se, že náš vzdělaný čtenář nenajde v naší literatuře dost knížek hodných

jeho zvláštního zájmu; nebo snad, že se o ni zajímat neumí."...
Třikrát víc zájmu vzbudily u vybraných čtenářů knížky cizí
než naše. Komu ten prapodivný poměr nasybat jako řeřavé uhlí
na hlavu? Čtenářům? Nakladatelům? Nám autorům?

Ať si každý vybere svůj díl." (1-2)

V pořadí spisovatelů se Čapek dopustil úmyslné chyby,
když neuvedl, že on dostal 12 hlasů právě tak jako Ludwig.

Hodnocení:

I když anketa zachycuje názory jen určité vrstvy čtenářů,
přece jen je zajímavým dokumentem o situaci v roce 1929. Sa-
motná akce dokázala ovlivňovat četbu mnoha lidí, čehož si nepo-
věimla žádná poválečná instituce natolik, aby ji dokázala zo-
pakovat. Pro bohatství materiálu a možnost určitých tendencí
ve výpovědích během více než 10 let by stálo za to souhrnně
všechny ankety Lidových novin vyhodnotit.

FRIDRICH, Fr.: Kdo je čtenářem a co se čte ve veřejných knihovnách. V: Česká osvěta XXIV. (1927-1928), s.388-392.

Článek je informací o některých výsledcích statistického šetření MŠANO za rok 1927 v knihovnách obcí s více než 2000 obyvateli.

Metodika a vzorek:

Ke statistickému výkazu pro uvedené knihovny byla připojena řada dotazů, zjišťující kvalitativní údaje. Na tento dotazník odpovědělo celkem 572 knihoven z českých zemí. Otázky se mj. týkaly 5 nejčtenějších knih v roce 1927 (odpovědělo 566 knihoven), čtenosti a zastoupení 48 vybraných knih (odpovědělo 520 knihoven) atd.

Zjištěné výsledky:

5 nejčtenějších knih za rok 1927 oznámilo 566 knihoven. Z těchto odpovědí bylo sestaveno pořadí jednotlivých knih, které do dvacátého místa vypadá takto:

1. Jirásek: Temno	142
2. Herrmann: Kondelík	90
3. Baar: Paní komisařka	59
4.-5. Sokol-Tůma: Na kresách	55
4.-5. Herrmann: Vdávky Nanyňky Kulichové	55
6. Vrba: Boží mlýny	43
7. Rais: Zapadlí vlastenci	38
8.-9. Dumas: Tři mušketýři	37
8.-9. Rais: Pantáta Bezoušek	37
10. Kopta: Třetí rota	32
11.-12. Jirásek: Psohlavci	31
11.-12. Baar: Jan Cimbura	31
13. Vrba: Zelené šero	29
14.-16. Brodský: Jan Vladyka	26
14.-16. Jirásek: F.L.Věk	26
14.-16. Klostermann: Skláři	26
17. Medek: Quadrilogie	24
18.-19. Baar: Skřivánek	22
18.-19. Brodský: Čarovné oči	22
20. Sinkiewicz: Potopa	20

Fridrich v článku upozorňuje na subjektivnost rozhodnutí

každé knihovny. Ta spočívá v tom, že žádná knihovna jistě nepočítala výpůjčky všech knih, které připadaly v úvahu se umístit na prvních pěti místech, ale na základě určitých důvodů (které mohly být pochopitelně v knihovnách zcela rozdílné) vybrala pět knih.

Tomu by mohlo nasvědčovat i to, že např. mezi prvními dvaceti knihami není ani jeden typický představitel až brakové literatury, která se objevuje ve statistikách jednotlivých knihoven, zajímavé je také to, že zde chybí Němcová a Verne. Ze zahraničních spisovatelů se dostali Dumas na 8.-9.místo a Sinkiewicz na 20.místo. Jiráskovo Temno patří k 5 nejčtenějším knihám v téměř každé 3.knihovně a Herrmannův Kondelík v téměř každé 2.knihovně.

Z hlasů pro pět nejčtenějších knih byl sestaven žebříček nejčtenějších spisovatelů, což není zcela přesné vyjádření, ale v podstatě je možné s touto charakteristikou souhlasit, budeme-li vést toto omezení v patrnosti. Je nutné připustit, že tabulka by vypadala jinak, jestliže by knihovny měly uvést pět nejčtenějších spisovatelů.

Pořadí spisovatelů podle pěti nejčtenějších knih je následující:

1. Jirásek	415
2. Brodský	298
3. Herrmann	196
4. Baar	190
5. Vrba	178
6. Rais	173
7. Klostermann	141
8. Sokol - Tůma	112
9. Dumas	110
10. Verne	99
11. Sinkiewicz	78
12. Světlá	51
13. Medek	48
14.-15. London	45
14.-15. Třebízský	45
16. Čapek-Chod	32
17. Zola	30
18. Curwood	26

19. Kopta	24
20.-21. Hugo	23
20.-21. Svobodová	23

Toto pořadí sice stále nezahrnuje Němcovou, ale kromě Dumase se zde objevují další zástupci dobrodružné literatury: Verne, London a Curwood. Nejvýraznější posun kupředu v této tabulce proti prvé zaznamenali Zahradník-Brodský a Klostermann, kteří sice nenapsali dílo, které by patřilo k nejoblíbenějším a nejčtenějším (jako např. je tomu u Herrmanna, Jiráska atd.), ale jejich tvorba je tak rozsáhlá (zejména u Brodského), že se nakonec museli v této tabulce bezesporu prosadit.

Dále bylo zjištěno zastoupení 48 vybraných autorů a jejich četba. K výběru těchto knih bylo poznamenáno, že jde o díla "zástupců různých směrů, národů a oborů", ale všechny knihy zde nebyly vypočítány, pouze jsou zde na ukázkou uvedeny údaje týkající se 14 autorů.

Pořadí na prvních 6 místech, sestavené ovšem pouze ze 14 autorů, vypadá následovně:

autor	počet svazků	počet výpůjček	obrat
1. Jirásek	16166	123045	8
2. Herrmann	7017	71555	10
3. Baar	4365	57018	13
4. Vrba	4518	51321	11
5. Dostojevský	3705	19464	5
6. Medek	1763	15572	9

Tato tabulka, kterou je možno považovat za objektivní a tedy za klíčovou z celé Fridrichovy informace, sama dokazuje, že údaje z prvních dvou tabulek nelze absolutizovat. Medek, který se umístil jako 13. spisovatel, má o 4 tisíce výpůjček méně než Dostojevský, který se mezi 20 nejčtenějšími spisovateli vůbec neumístil. Škoda, že nebyly publikovány údaje o všech 48 autorech, materiál by byl daleko zajímavější a poskytoval by větší možnosti srovnání.

Podobná akce, ovšem v menším rozsahu, proběhla v souvislosti se statistickým šetřením MŠANO za rok 1925. Tehdy knihovny označovaly pět nejčtenějších spisovatelů přímo. Výsledky byly tenkrát publikovány pouze za knihovny v Čechách, proto je

možné srovnání jen s těmito výsledky.

Rok 1925		Rok 1927	
počet knihoven 304		počet knihoven 330	
1. Jirásek	278	1. Jirásek	250
2. Rais	138	2. Brodský	157
3. Brodský	129	3. Baar	148
4. Herrmann	125	4. Herrmann	141
5. Klostermann	106	5. Rais	115
6. Dumas	78	6. Vrba	108
7. Baar	58	7. Klostermann	98
8.-9. Třebízský	42	8. Dumas	60
8.-9. Verne	42	9. Verne	45
10. Sinkiewicz		10. London	35

Srovnání nasvědčuje, že čtenářský zájem v Čechách se během dvou let příliš nezměnil. Zaměření na spisovatele je poměrně stejné, v první desítce za rok 1927 jsou jediné dvě změny: vypadl Třebízský a Sinkiewicz, přibyl London a Vrba. V prvním případě oba autoři sestoupili do druhé desítky, v druhém postoupili z druhé desítky.

Ohlasy:

V článku Jak je nutno na statistická data dávat bedlivý pozor (Česká osvěta XXIV., s. 224-227) upozorňuje brněnský knihovník Karel Doskočil na rozboru údajů z brněnské knihovny na subjektivnost takové statistiky. Uvádí, že jiné pořadí by vzniklo, sestavovalo-li by se s přihlédnutím k počtu jednotlivých svazků u jednotlivých knih a k počtu svazků u jednotlivých autorů atd.

Subjektivnost Fridrich přiznává a že z údajů nebylo sestaveno daleko více tabulek je pochopitelně škoda. Ale i tak to nesnižuje historickou hodnotu publikovaných údajů.

Hodnocení:

Přes veškeré výhrady tyto údaje mají svou historickou cenu. Ta by se zvýšila, kdyby podobná akce byla opakována v dnešní době. Ze statistického šetření vystoupila zřetelně obrovská čtenost děl A. Jiráska a srovnáním s podobnou akcí v roce 1925 se projevila stálost (strnulost?) čtenářského zaměření pokud jde o spisovatele.

MATULA, Antonín: Rolník a kniha. V: Brázda IX. (1927), č.4, s. 111-115, č.6, s.179-181.

"...zemědělské hnutí potřebuje soustavného výzkumu duše venkova" a proto vznikl záměr "prostudovati poměr jeho zemědělského obyvatelstva ke knize..." (111)

Metodika a vzorek:

Matula rozeslal prostřednictvím Svobodného učení selského dotazník všem kulturním referátům okresních sdružení dorostu v Čechách. Ti si měli vybrat typickou zemědělskou obec jejich okresu a zde dotazník vyplnit.

Vrátilo se 31 dotazníků, spíše z chudších okresů.

Průzkum proběhl koncem roku 1927 nebo začátkem roku 1928.

Zjištěné výsledky:

Na otázku kolik % zemědělského obyvatelstva čte knihy došly rozdílné odpovědi - od 2,5% (Kuncmíle na Habersku) až po 100%.

Rodinné knihovničky jsou v různé velikosti (od 20 svazků) v různém počtu domácností (např. v 80 rodinách asi 12 knihoven nejméně s 20 dobrými knihami - v Žižkově Poli, v Ceterazi se 600 obyvatel je 6 rodinných knihoven s asi 800 svazky celkem).

Mejčtenější autoři: Jirásek jmenován 27x, Baar a Brodský 21x atd. Ze zahraničních spisovatelů dostal nejvíce hlasů Sinkiewicz.

Autorův závěr: "na venkově převládají dosud domácí autoři. Z domácích spisovatelů se starší stále ještě drží, ale začínají na vesnici pronikat i mladší spisovatelé, kteří čerpají své náměty ze života vesnického, z historie nebo zaujímají myslí prostých čtenářů sentimentálním vypravováním nebo hoví dobrodružným touhám." (180)

Na konci statí ještě Matula poukazuje na nedostatek finančních prostředků ve venkovských knihovnách, což se promítá i do poklesu výpůjček a částečně do neměnnosti čtenářských zájmů.

Hodnocení:

Jedna z mála studií, která nezůstala u pouhého publikování výsledků, i když jich není mnoho. Stálo by za úvahu zpra-

covat k této studii dnešní protějšek (počet rodinných knihoven a počet svazků v nich, nejčtenější autoři atd.).

TOPOL, J.E.: Statistika záliby dětské četby. V: Úhor XVI. (1928), č.8, s.145-147.

Průzkum je typickým školním průzkumem, kdy učitel zjišťuje čtenářské zájmy svých žáků.

Metodika a vzorek:

Žáci napsali na lístek 3 knihy, které se jim nejvíce líbily. K této akci byli podle Topola žáci připravováni tím, že si po celý rok vedli zápisky o četbě a že s nimi o četbě učitel hovořil.

Průzkum se uskutečnil na trojtřídní měšťanské smíšené škole v Novém Etyнку (chudá krajina Českomoravské vysočiny).

Odpovědělo 126 žáků. Z konstatování, že někteří žáci se nepodepsali, vyplývá, že to byla akce neanonymní (!!).

Hlasování proběhlo na konci šk.r.1927-1928.

Zjištěné výsledky:

Žáci jmenovali celkem 90 knih, z toho jen prvních deset dostalo více než 10 hlasů. V této první desítce knih, které se nejvíce líbily, bylo takovéto pořadí:

1. Němcová : Babička	36
2. Flos: Lovci orchidejí	33
3.-4. Jahoda: Honzíček jede do Prahy	19
3.-4. Luciper z města	19
5. Verne: Tajuplný ostrov	17

a dále Sienkiewicz: V pustinách, Čarek: Sibiř, Pospíšil: Baruška, Assolant: Hrdinný kapitán Korkorán, Verne: Dva set tisíc mil pod mořem.

Podle součtu hlasů za všechny knihy se umístili jednotliví spisovatelé takto:

1. Flos	46 (II. a III. třída)
2) Němcová	43 (ve všech třídách)
3. Verne	41 (ve všech třídách, hlavně chlapci ve II. a III.třídě)
4. Sienkiewicz	21 (chlapci ve II. a III.třídě)
5. Jahoda	20 (převážně v jedné třídě).

"Při hlasování dal jsem žactvu úplnou volnost napsati kteroukoliv přečtenou knihu, tedy nejen knihy půjčené ve škole. Jeví se to ostatně při výsledku hlasování, kde hlavně mezi knihami, které obdržely 1 bod, objevily se i knihy, které by-

chom mohli zařadit mezi indiánky a detektivky jako Černý zločinec, Krásná vyzvědačka, Divoký Billy, ke kterým ještě žák, který se však nepodepsal, přiznal, že je to správná kniha. Celkem však i při té volnosti zvítězily knihy opravdu hodnotné. Flosovi, jak se zdá, opravdu se podařilo zatlačit a nahradit "indiánky", což mu budiž přičteno za velkou zásluhu."

Uvádím tento dlouhý citát jen proto, abych uvedl, jak jistě zkušený učitel si neuvědomí, že stejnou reakcí jako u nepodepsaného žáka mohl očekávat i u dalších, kdyby nevyžadoval jméno každého žáka.

Hodnocení:

Další typicky školní průzkum, jehož informační cenu silně potlačuje její neanonymnost.

FRIDRICH, Fr.: Jirásek ve veřejných knihovnách obecních. V: Česká osvěta XXVI. (1929-1930), č.7, s.293-294.

Stručný článek, jehož cílem je s využitím některých cifer dokumentovat oblibu Aloise Jiráska. Zřejmě už tehdy byly aktuální otázky, zda a proč je Jirásek nejčtenějším spisovatelem.

Metodika:

Fridrich používá statistiku MŠANO 1927 a 1928 a prodejních údajů Výpravny knih Masarykova lidovému ústavu za léta 1923/24 - 1926/27.

Výsledky:

V roce 1927 bylo v 500 knihovnách městských zjištěno 16166 svazků děl A.Jiráska, které dosáhly celkem 123045 výpůjček. Zaznamenaly tedy obrat 7,6!! Začátkem roku 1928 bylo při mimořádné statistice MŠANO zjištěno, že ve 415 knihovnách z 566 českých knihoven v obcích nad 2000 obyvatel patřily Jiráskovy knihy k 5 nejčtenějším knihám vůbec. Temno tehdy bylo nejčtenější knihou vůbec, neboť ve 142 knihovnách z 566 (téměř ve třetině) patřilo k 5 nejčtenějším knihám.

Podle statistiky knihoven, kterou vydalo MŠANO za rok 1928, měly české knihovny na 4 miliony svazků a dosáhly na 10 milionů výpůjček. Obrat tedy byl 2,5. Zprávy o množství knih některých spisovatelů a jejich výpůjčnosti došly tehdy asi z poloviny knihoven. Ve 4561 knihovnách bylo napočítáno 38680 svazků děl Aloise Jiráska a 195228 výpůjček - obrat 5, tedy 2x větší než byl průměr. Jiráskova díla sama v roce 1928 tvořila asi 4% všech dosažených výpůjček v českých veřejných knihovnách!!! Zhruba v polovině knihoven 200 tisíc výpůjček, tedy odhadem ve všech knihovnách asi 400 tisíc výpůjček.

Tento zájem potvrzují i prodejní údaje Výpravny knih MLÚ. Za 4 roky (1923/24 - 1926/27) bylo odtud expedováno 138149 svazků a z toho připadlo nejvíce na díla A.Jiráska - 7585 (tj. 5,5% všech expedovaných svazků). Mezi 50 nejčastěji žádanými spisy bylo dokonce 10 Jiráskových spisů: Psohlavci 44x, a dále Poklad, Filosofská historie, Husitský král, Temno, Na dvoře vévodském; Bratrstvo, V cizích službách, Skaláci a Záhořanský hon.

Na základě těchto všech údajů dochází Fridrich k jedno-

duchému závěru: "Lidový náš čtenář.... právem si vybral Jirásk-
ka a právem při něm zůstane." Závěr, který platil až do začát-
ku 60. let, ale přesto statistiky umožňovaly jít poněkud hlou-
běji než to Fridrich učinil.

Hodnocení:

Význam tohoto i jiných Fridrichových článků spočívá z
dnešního hlediska v tom, že ukazuje na možnosti statistických
šetření v knihovnách, které byly částečně využívány za 1.re-
publiky a zcela nepovšimnuty zůstávají dnes. Např. srovnání
statistik 1928 a 1968 by bylo velmi a velmi poučné.

FREY, Jaroslav: K psychologii čtenářů v Hodoníně. V: Česká osvěta XXVI. (1929-1930), č.3, s.125-129, č.4. s.190-194.

Cíl průzkumu byl daleko prozaičtější než název článku: zjistit u návštěvníků knihovny nejoblíbenější knihy.

Metodika a vzorek:

V roce 1927 a 1928 dostávali dospělí návštěvníci městské knihovny v Hodoníně dotazník, kde měli označit tři knihy, které se jim nejvíce líbily.

Za rok 1927 získal Frey odpovědi od 302 čtenářů, za rok 1928 od 237 čtenářů.

Zjištěné výsledky:

V roce 1927 celkem 302 čtenářů uvedlo 722 knih (tj. v průměru 2,3 knihy) od 165 autorů, v roce 1928 celkem 237 čtenářů uvedlo 618 knih (tj. v průměru 2,7 knihy) od 185 autorů. V roce 1927 bylo jméno autora uvedeno 514x (73%), v roce 1928 jen 397x (64%).

V textu článku jsou seřazeni podle abecedy všichni autoři takže dodatečně je možné sestavit desítku nejoblíbenějších knih za oba roky.

1927		1928	
1. Sokol-Tůma: Na kresách	18	1. Sokol-Tůma: Na kresách	18
2. Baudyšová: Jányšová	15	2. Baudyšová: Jányšové	12
3. Dumas: Tři mušketýři	15	3. Herben: Do třetího a čtvrtého pokolení	10
4. Čapek-Chod: Jindrové	13	4. Čapek-Chod: Jindrové	9
5. Mniszková: Malomocná	13	5. Mrštík: Pohádka máje	9
6. Čapek-Chod: Turhina	10	6. Sokol-Tůma: V záři milionů	9
7. Féval: Hrbáč	10	7. Dumas: Tři mušketýři	8
8. Tůma: Z českých mlýnů	10	8. Herrmann: Otec Kondelík	8
9. Čapek: RUR	9	9. Jirásek: Temno	8
10. Herrmann: Otec Kondelík	9	10. Kuděj: Ve dvou se to lépe táhne	8

Tabulky potvrzují stálost čtenářských zájmů hodonínských čtenářů. Tři knihy se umístily v obou letech úplně stejně (Na kresách), Jányšové a Jindrové) a další dvě (Tři mušketýři a Otec Kondelík) zůstaly v roce 1928 v první desítce. Do pořadí v roce 1928 zasáhla zřejmě ediční politika (vydání Herbenova a Mrštíkova románu a knihy V záři milionů Sokola-Tůmy).

Z údajů o nejoblíbenějších knihách byly sestaveny pro oba roky přehledy nejoblíbenějších spisovatelů.

<u>Rok 1927</u>		<u>Rok 1928</u>	
1. Dumas	45	1. Sokol - Tůma	32
2. Jirásek	37	2. Čapek-Chod	21
3. Čapek-Chod	28	3. Dumas	19
4. Sokol-Tůma	25	4. Zahradník-Brodský	19
5. Herrmann	17	5. Jirásek	16
6. K.Čapek	17	6. Baar	14
7. Hugo	16	7. K.Čapek	13
8. Zahradník-Brodský	16	8. Baudyšová	13
9. Baudyšová	15	9. Herben	12
10. Mniszková	15	10. Kuděj	12

Tyto dvě tabulky stálost čtenářských zájmů čtenářů hodonínské knihovny dokreslují: 7 autorů z desítky sedmadvacátého roku zůstalo v první desítce roku 1928. I když zde svou roli jistě hraje i stav knihovního fondu knihovny, přece jen tento výsledek stojí za zaznamenání. A další poznatky: i v četbě městského čtenáře vítězí naši domácí autoři nad zahraničními (v roce 1927 v první desítce dva autoři, v roce 1928 dokonce jen jeden). Po první se v průzkumu mezi nejoblíbenějšími autory objevuje jméno Karla Čapka.

Ohlasy:

Průzkum zaznamenal jediný ohlas - svého původce, který se ho v Časopise pro psychologii a pedagogiku čtenáře/I. (1933), č.2, s.23/ zřekl, ovšem z důvodů, s kterými není možné souhlasit ("příspěvky, jež jsou založeny na dotaznících, považují za materiál pochybný..."). Dotazník i dnes zůstává jednou ze základních výzkumných metod, ovšem musí mít řadu náležitostí, které Freyovy dotazníky postrádaly.

Hodnocení:

Freyův odsudek vlastního průzkumu není třeba brát za bernou minci. Jiné Freyovy výzkumy mají také chyby a přesto je nikdo nezavrhl. Hlavní význam této práce je asi v tom, že zde v Hodoníně při těchto výzkumech začala Freyova práce, která vyvrcholila v letech třicátých výzkumy, které ani dnes nikdo, kdo se zabývá čtenářskými zájmy českého čtenáře, nemůže obejít.

BĚHOUNEK, V.: Čtenářské záliby mladých. V: Nová svoboda VI. (1929), č.42, s.659-661.

Je to stať, která čerpá z výsledků průzkumu, ale má poněkud širší záběr.

Metodika a vzorek:

Tyto věci nejsou vůbec upřesněny. Je pouze zřejmé, že jde o výsledky dotazníkové akce mezi vysokoškolskými studenty. Jiné údaje chybí, v článku není uvedeno jediné číslo, pouze citáty.

Podle data publikace průzkumu proběhl v roce 1928 nebo 1929, spíše však 1929.

Zjištěné výsledky:

Za zmínku stojí to, že v době, kdy Jirásek s Němcovou suverénně vyhrávali všechny průzkumy, zazněly v tomto průzkumu hlasy odsuzující Jiráska. "21letý filosof pokládá četbu Jiráska za zábavu za anachronismus. O 4 roky starší jeho kolega obviňuje Jiráska, že zaneřádl českou literaturu nejapným povídáním a upínáním se k minulosti." (659)

"K Dostojevskému se pojí nejvážnější odpovědi a na místě oblíbených autorů se objevuje nejčastěji, hlavně se Zločinem a trestem." (659)

Závěr Běhounkův vyznívá takto: "Je-li třeba závěrečné charakteristiky čtenářských zálib mladých, vyzdvihněme na základě sebraného materiálu realitu, věcnost, zdravost, a zamítněme s nimi pathos, strojenost a atmosféru "vyšších kruhů." (661)

Hodnocení:

Výnam průzkumu, respektive Běhounkova článku, který z průzkumu čerpá, je vtom, že si jako čtenářskou skupinu vybral celkem opomíjenou skupinu vysokoškoláků.

MÍK, František: Nejvíce čtené spisy ze žákovských knihoven na Šumpersku. V: Úhor XVIII. (1930), č.8, s.196-197.

Je to stručná informace, cíl je vyjádřen nadpisem článku.

Metodika a vzorek:

Způsob získání materiálu není uveden právě tak jako doba, na kterou se uváděná čísla vztahují.

Počet žákovských knihoven ze šumperského okresu, kterých se průzkum týkal, činil zřejmě 109.

Doba průzkumu: asi začátek roku 1930.

Zjištěné výsledky:

Jde-li skutečně vždy jen o nejčtenějšího autora na každé škole (tedy o jednoho jediného autora), pak knihoven bylo skutečně 109, a výsledky na prvních deseti místech (podle nejčtenějších autorů) jsou následující :

1. Karafiát: Broučci	9 x
2. Němcová: Babička	8 x
3. Československé pohádky	6 x
4.-5. Defoe: Robinson	5 x
4.-5. Jirásek: Staré pověsti české	5 x
6.-10. Jirásek: Psohlavci	3 x
Erben: Kytice	3 x
Erben: Pohádky a pověsti	3 x
Flos: Lovci orchidejí	3 x
Petrus: Barevné střepy	3 x

Závěr Míkův: "Až na několik málo spisů jsou téměř na každé škole jiní autoři, respektive jiné spisy v oblibě." Závěr obecný, kterému nelze nic vytknout. V každém případě však k výsledkům je třeba přistupovat obezřetně, s ohledem na to, že školní knihovny byly doplňovány velmi oficiálně až necitlivě vůči čtenářským zájmům školáků, a dále proto, že údaje hlásili učitelé a prvek zkreslení nelze vyloučit.

Nejodebíranější časopisy: Lípa 31x, Mladý svět 22x a Radost 20x, není však uvedeno, zda čísla se týkají počtu škol. Isí ano.

V rámci tohoto šetření byl také zjišťován průměrný počet přečtených knih na jednotlivých školách (asi za školní rok

1929-1930). Tento údaj zřejmě představuje průměrný počet knih přečtených 1 žákem ze školní knihovny. Nejméně byly uvedeny 4 knihy na 1 škole, nejvíce 30 knih rovněž na 1 škole. 6 škol uvedlo průměr 7, 4 školy uvedly po 9 knihách, další 4 po 15 a 4 po 18 knihách. Jsou to však čísla, která pouze ilustrují, jak se dělával průzkum, jako směrná čísla se brát nemohou.

Hodnocení:

Je to jeden z důkazů, že nejvíce zkoumání probíhalo na školách, že mělo různé formy a že jeho výsledky bývaly minimální.

POPPEOVÁ, Marie: Anketa o dětské četbě v Plzni. V: Úhor XIX. (1931), č.2, s.37-39, č.3-4, s.66-69.

Cíl je obvyklý, lépe poznat.

Metodika a vzorek:

Metoda není přesně popsána. Jde o jakousi anketu čtenářů, v které "každý směl napsat 5 knih" (38). Tyto knihy i časopisy byly dodatečně roztríděny do 9 žánrů.

Průzkum se týkal pouze čtenářů plzeňské Husovy knihovny. Celkem to bylo 201 čtenářů ve věku 8-16 let, z toho 125 chlapců (62,5%) a 76 děvčat (37,5%). Byli to žáci obecných, středních i měšťanských škol, učni a několik dívek žijících v domácnosti u rodičů.

Údajů publikuje Poppeová poměrně dost, dá se jí ovšem vytknout nevyhovující kategorizace.

Doba průzkumu: asi 1930.

Zjištěné výsledky:

Tabulka oblíbenosti žánrů a autorů (zpracována dodatečně) podle kategorizace a řazení Poppeové:

žánr:	dětí (chl. a d.)	knih	autorů	nejčtenější	autor	knih
1. povídky ze života (vč. dívčí četby	116	(62 a 54)	368	61	Hugo 25	Hugo: Bídnicí 21
2. dobrodružná fantastická	96	(86 a 10)	221	37	Verne 70	Verne 11 Paní světa
3. historické povídky	92	(60 a 32)	168	17	Jirásek 79	Jirásek:F.L.Věk 21
4. povídky přírodopisné	47	(43 a 4)	73	10	Seton 27	
5. časopisy	38	(30 a 8)	40	5	Malý čtenář 26	

Na dalších místech: pohádky 37, poučné 16, sborníky 11 (??) a básně 10.

Nejčtenější žánr chlapců - dobrodružný a fantastický, děvčat dívčí četba. Mezi četbou chlapců a děvčat se jeví značný rozdíl. Při tak velkém věkovém rozpětí jako zde - 8 let - k větším závěrům chybí bližší údaje o věku.

Nejoblíbenější autoři: Jirásek 94, Verne 70 a Seton 42. Poprvé tak výrazné umístění E.T.Setona.

"Na obecné škole chlapecké převládá seskupení: pohádka a povídka fantastická, prostoupená povídkou ze života a doplněná časopisy. Na měšťanské škole chlapecké a škole střední se líbí všechny druhy povídek (historická až od 2. třídy), převládají knihy dobrodružné, časopisů a poučných knih je víc než jinde. Obecná škola dívčí se hlásí k pohádkám, k povídkám ze života a také už k dívčí četbě, která jest zastoupena výhradně na měšťanské škole a spřežena s knihami ze života i historickou. Žákyně střední školy nemají rády dívčích románků milejší jsou jim jiné povídky ze života a historické. Učňové soustřeďují pozornost zase na všechny povídky, ale nepřevládají už fantastické, nýbrž ze života. Totéž se jeví u učednic které se znenáhla vymykají převaze knih dívčích. Poslední zkušenost je pádným důkazem, že u dívek je románek tolik, jako u hochů kniha dobrodružná." (68)

Dál Poppeová upozorňuje na častou neznalost spisovatelových jmen.

V redakční poznámce se uvádí, že autorka vynechala svá díla, která došla značné obliby. A tak nakonec zase dochází k dalším skreslením: děti jistě podlely faktu, že průzkum prováděla autorka knih pro mládež a Poppeová tyto údaje prostě eliminovala.

Ohlasy:

Vítězství Jiráska a uvádění jména Poppeové využívá Freyk odsouzení dotazníků. (V: Časopis pro psychologii a pedagogiku čtenáře I. (1933), č.2, s.25).

Hodnocení:

Obvyklý průzkum čtenářských zájmů dětí.

Studie o četbě ,ládeže od 14 do 18 let hledá na základě školní ankety a hodnocení čtenářských formulářů z berounské městské knihovny odpovědi na tyto otázky:

- a) jakou má čtenář možnost výběru knih
- b) jaký druh četby jej nejvíce zajímá
- c) který autor nebo kniha se mu nejvíce líbí.

Uspořádání práce:

Studie má úvod, kde se uvádějí tři hlavní cíle práce (viz výše) a doslov, který je jakýmsi prodlouženým závěrem, a tři části: v první se uvádějí získané výsledky, ve druhé se tyto výsledky uvádějí do určitých souvislostí a ve třetí se provádějí k těmto výsledkům závěry.

Studii jako i dalším Pochovým pracem chybí jakákoliv přehledná tabulka. Čísla do tabulek se získávají velmi obtížně, a navíc Poch neuvádí vždy tytéž srovnatelné údaje.

Metodika a vzorek:

Jako metoda pro zkoumání čtenářských zájmů školního dorostu sloužil dotazník; i když byl velmi jednoduchý, upozorňuje Poch na několika místech, že žáci nerozuměli některým otázkám. Ke zkoumání čtenářských zájmů dorostu mimoškolního použil několika náhodně vybraných čtenářských formulářů z berounské městské knihovny, což je metoda velmi ošidná i zkreslující.

Dotazníkem bylo zkoumáno ve školách Berouna a Berounska celkem 293 žáků (tj. školního dorostu), z toho bylo 165 děvčat a 128 chlapců, ve věku 14-17 let. Z tohoto počtu bylo 30 žáků gymnasia (IV. třída), 94 z měšťanských škol (tři třídy IV. ročníku) a 169 navštěvovalo lidové hospodářské školy. Dorost mimoškolní byl zastoupen několika čtenářskými formuláři učňů a učnic (věk asi 16-18 let).

Zjištěné výsledky:

Zdroje četby školního dorostu:

Škola	Počet žáků celkem	zdroje četby				
		vlastní knihovna	žákovská knihovna	obecní knihovna	rodinná knihovna kama- rádí	
gymnasium	30	7	30	29	14	mnozí
měšťanská	94	19	39	50	26	27
lid.hosp.	169	20	21	134	31	

Charakter LHS se značně odlišoval od prvých dvou typů škol, žáci nenavštěvovali školu denně a tím je snížen pochopitelně počet čtenářů knihoven tohoto typu. Jak vidět, jejich funkci plnily obecní knihovny. Zaráží malý počet vlastních knihovniček, do kterých jsou započítávány i "knihovny" se sedmi svazky. Také rodinných knihoven je poměrně malý počet. Dá se říci, že hlavním zdrojem četby těchto respondentů jsou obecní knihovny. Jejich úroveň však Poch nikde nespecifikuje.

Nejoblíbenější žánry:

Vyhofnotit tyto údaje s odstupem 35 let je velmi nesnadné, protože u některých žánrů není uveden počet žáků, kteří tento žánr uvedli. Čísla jsou tedy jen a jen orientační.

žánr	celkem hlasů	gymn.	z toho měšť.	LHS
1. historická	131	15	36	80
2. cestopisná	54	10	21	23
3. milostná a dívčí	45	3	13	39
4. dobrodružná	41	5	20	16

a dále následují z vesnického života, odborná (zejména u děvčat z LHS) atd.

Této tabulce dominuje historická literatura, pro kterou se vyslovilo téměř 50% žáků. Druhé místo pro cestopisnou literaturu se dá vysvětlit tím, že asi hodně chlapců - jak upozorňuje sám Poch - z obavy před možností sankcí z řad učitelů neuvedli všichni své sympatie k dobrodružné literatuře. Téměř každé třetí děvče uvádělo milostnou dívčí literaturu.

Nejčtenější autoři: jediným věrohodným údajem je dominantní postavení Aloise Jiráska, kterého 129 žáků označilo jako svého nejčtenějšího autora. Na dalších místech u chlapců se umístili Dumas, Verne a další, u děvčat Němcová, Zahradník-Brodský a další, u všech těchto autorů však chybí srovnatelné údaje.

Mimoškolní dorost je posuzován jen podle výpůjček, uvedených na čtenářských formulářích, čímž uniká veškerá mimoknihovní četba, a proto této části není nutné věnovat další pozornost.

Při rozboru těchto všech výsledků (a rozbor má daleko vyšší úroveň) Poch poukazuje především na diferenciaci četby u chlapců podle prostředí: studenti čtou nejvíce historickou,

cestopisnou a dobrodružnou literaturu, žáci z měšťanských škol dobrodružnou, cestopisnou a historickou, tedy v obráceném pořadí. Mimo školu je nejčtenější cestopisná a dobrodružná.

K tomuto rozboru dělá Poch velmi hezký závěr: "U čtenářů z řad dorostu našli jsme tedy dvojí vůdčí zájem: u hochů zájem o romantiku činu (cesty do dalekých krajů, dobrodružství, detektivky, vypravování z války), u děvčat pak zájem o romantiku citu (milostný román sentimentálně romantický)." (40)

Dále následují zajímavé úvahy o vlivu knihy na etickou stránku člověka, na rozumovou zkušenost a estetické cítění mládeže. Např.: "Z hlediska etického je tedy tato nepřímo i přímo kontrolovaná četba dorostu skoro nezávadná. Je ovšem také obyčejně bez nějakého zvlášť pronikavého vlivu na mravní jednání mladého čtenáře." (49-50) Poch ovšem na druhé straně neříká, jaká četba a jaký vliv by měla na etickou stránku mít. "Rozumovou zkušenost mládeže mohou rozšiřovat i detektivky, ovšem dobré, tj. především úplně logické, které mohou naučit čtenáře správně myslet." (50) Je to snad poprvé, kdy se někdo takto veřejně detektivek zastal (kromě nakladatelů a jejich tvůrců ovšem). "Avšak kniha by mohla a měla míti na mladého čtenáře i jiný ještě vliv: mohla a měla by pomoci vychovat čtenářovo estetické cítění, při čemž zdůrazňujeme u knihy hlavně estetickou výchovu jazykovou." (51)

Konečně je v této části tvrdě odsouzen "bulvární" tisk, ovšem anonymně, takže s dnešním odstupem se nedá dost dobře vysoudit, co měl Poch na mysli. A také dívčí četba dostala svůj díl z důvodů, které si zaslouží ocitování: "... je to zdánlivě mnohem větší reálnost milostných a podobných příběhů než příběhů detektivních a dobrodružných, která svádí k předpokladům, že v opravdovém životě může tomu také tak býti jako v románech, a vede pak k nespokojenosti v životě, který se nutně liší od onoho pseudoreálného románového." A druhý důvod: "...neučí totiž většinou ženu jednat." (56)

Třetí část knihy je vlastně shrnutím, což se týká i doslovu, kde se říká: Kniha už nemusí plnit funkci buditelskou jako před válkou a do převratu, stává se tedy jednak pramenem zábavy, jednak se v ní hledá poučení. Zmíněný názor na individuální hrdinství vede také k částečnému poklesu zájmu dorostu o hrdiny historie, ale k rostoucímu zájmu o hrdiny pří-

tomnosti (odtud oblība dobrodružné literatury)." (60) Zde zájem o hrdiny přítomnosti jako důvod oblíby dobrodružné literatury svádí k polemické poznámce, neboť nejoblíbenější literatura tohoto žánru má vlastně historický charakter. K tomu ještě Poch, jako kdyby tuto námitku očekával, dodává: "Věříme, že ono moderní hrdinství cestovatelů, policistů, drobných vojáků, statečných letců a jiných heroů současnosti má lepší význam, než dávnověké hrdinství rytířů a slavné činy panovníků z boží milosti." (60) V tom má Poch jistě pravdu; zapomněl pouze na hrdiny - Divokého západu.

Ohlasy:

Sám Poch, který tuto práci nejdříve uveřejnil na pokračování v Osvětovém věstníku Podbrdská IV. (1931), čerpá z této práce ve stati K psychologii venkovského čtenáře (Osvěta venkova III. (1932), s.5-8) a v referátě na sjezdu přátel literatury pro mládež roku 1931 (Úhor XX. (1932), s.51-55).

Příznivě práci recenzuje V.F.Suk v článku Knížka o četbě dorostu (Úhor XIX. /1931/, s.141-144). Na úroveň této recenze vrhá rozpačitost jeho mylné tvrzení, že o četbě mimoškolního dorostu se píše v literatuře poprvé. Jinak spíše Pocha vykládá než by zaujímal kritické stanovisko.

Naopak velmi kritické stanovisko tlumočí Frey v Časopise pro psychologii a pedagogiku čtenáře I. (1933), č.2, s.24-25, kde mj. napsal: "Jinak je nutné konstatovati, že přináší výsledky naprosto pochybné, neboť nevyvarovala se žádné z chyb, jež mohou anketu potkatí."

Hodnocení:

Přes všechny výhrady k metodice, výběru vzorku i interpretaci výsledků zůstává Pochova práce tou správou, která zahajuje řadu zajímavých a podnětných průzkumů 30.let. Závěry Pochovy, do kterých se promítla jeho dlouholetá zkušenost knihovníka, nepřesahují možnosti dané výsledky, naopak, jsou střízlivé a navíc moderní a pokrokové.

VRÁNA, St. a KOHOUTEK, C.: Co děti nejraději čtou. Výsledky statistického šetření. V: Tvořivá škola VI. (1930-1931), s. 204-211.

Cílem práce bylo zjistit, co děti nejraději čtou, protože "pro učitele a zvláště pro autory čítanek a doplňkové četby je důležité vědět, jaká četba je pro žáky jednotlivých školních roků nejvhodnější a nejpřiměřenější" (204). Takový náročný cíl ovšem prostým zjištěním oblíbené četby je nesplnitelný!

Metodika a vzorek:

Ve 2. čísle VI. ročníku Tvořivé školy (s.53) byla uveřejněna výzva k učitelům, aby provedli jednoduché šetření s žáky: každý žák napíše na kousek papíru tři knihy, které se mu nejvíce líbí, a uvede svůj věk. Jde tedy v podstatě o techniku ankety na základě prajednoduchého dotazníku.

Celkem učitelé zaslali odpovědi 8397 dětí z 1.-9. třídy, tj. ve věku od 7 do 16 let, z vesnic a měst do 10 tisíc obyvatel. Děti nebyly rozděleny podle pohlaví, což je vzhledem k značným odlišnostem v četbě dětí s přibývajícím věkem velká závada.

Počet a věk dětí:	7 let	372
	8 "	936
	9 "	1324
	10 "	1283
	11 "	1463
	12 "	1176
	13 "	883
	14 "	779
	15 "	149
	16 "	32

Průzkum má celou řadu nedostatků počínaje právě metodikou. Ovšem vysoký počet odpovědí nutí k informaci o výsledcích.

Průzkum proběhl v posledních měsících roku 1930.

Zjištěné výsledky:

Zřejmě díky učitelům každé (!) dítě uvedlo požadované tři knihy, takže autoři průzkumu dostali do rukou názvy 25191 knih. Tyto knihy kategorizovali do 12 skupin: rýmovačky a krátké příběhy o dětech, pohádky, bajky, povídky, romány, historie, zeměvěda, přírodověda, životopisy, básně, cestopisy, různé. Tato kategorizace směšuje formální dělení s obsahovým a dopouští se např. takových nedůsledností a chyb jako např. zahrnování

historických románů do historie a naopak dobrodružných románů do povídky atd. Za této situace by bylo nejvýhodnější držet se oblíbených knih, k tomu je však ve statí naprostý nedostatek podkladů.

Tabulka č.1 (viz příl.) podává rámcový obraz dětské obliby různých forem a žánrů. Z tabulky je vidět, že v 7 a 8 letech vládne pohádka, od 9 do 15 let povídka a v 16 román. Po celé období (s výjimkou 15 let) stoupá zájem o historickou literaturu a bez jediné výjimky zájem o román.

Uvnitř jednotlivých kategorií je nejlépe dělena pohádka, celkem na 7 skupin (viz tabulka č. 2 v příloze). Téměř polovina všech hlasů se soustředila na oblibu pohádek, kde vystupují princezny, víly, panny, rusalky, Popelka, Zlatovláska, Světluška, a které autoři nazývají "něžnými". Zde by byl velmi zajímavý údaj o proporcích hlasů děvčat a chlapců.

Pokud jde o povídku, sami autoři vyslovují podezření, že údaje nevystihují pravý ráz věci (viz tabulku č.3). Obliba dobrodružné povídky (včetně Vernea a Flose) kulminuje už v 11 letech a pak soustavně klesá. Přitom dokonce počet uvedených dobrodružných knih z celkového počtu tvoří pouhých 11% (!).

Obliba historické literatury (v pojetí Vránově a Kohoutkově) začíná v 8 letech pověstí. Jejich prvenství v 11 letech přebírá historická povídka a na toto místo nastupuje v 15 letech historický román. Tvorba Jiráskova zde představuje téměř 40% hlasů pro historickou literaturu.

Obliba básní stoupá, ovšem v 10-12 letech dostaly po 2% všech hlasů, v 16 letech ale už 6%.

xxx

Nejčtenější knihy nejsou bohužel samostatně vyhodnoceny, z různých míst textu vyplývá, že dvěma nejčtenějšími knihami se staly Babička (7% všech hlasů) - autoři zde poznamenávají, že to bude asi ovlivněno soustavným doporučováním Babičky učiteli - a Broučci (6% všech hlasů); pro zajímavost: obě díla klasifikovali autoři jako povídky. Dále mezi povídkami dostaly nejvíce hlasů knihy Robinson Crusoe, Lovci orchidejí a Baron Prášil. Mezi romány nejčtenější kniha Školák Kája Mařík, nejčtenější spisovatel Čarská (40% hlasů pro romány). Nejčtenější historické knihy: Staré pověsti české a Psohlavci, nejčtenější kniha básní Kytice (1,5% všech hlasů vůbec). Nejčte-

nější časopisy: Malý čtenář a Radost.

Závěry autorů: nejdříve opakují tendence v oblibě jednotlivých žánrů, a poté jako vedlejší výtěžek označují, že šetření "ukázalo znovu ubohý stav žákovských knihoven, jimž budeme muset věnovat větší péči" (211). Řada učitelů totiž uváděla, že 10 - 12leté děti se z naprostého nedostatku jiné četby musí rozhodnout mezi čítankou a reklamními pohádkami. A to se psal rok 1930.

Ohlasy:

Frey: "Její výsledky (ankety - L.K.) mají značnou věrohodnost, jež byla docílena jednak velkým množstvím materiálu, jednak jednoduchostí dotazu." (V: Časopis pro psychologii a pedagogiku čtenáře I. (1933), č.2, s.24) Na Freye je to velmi příznivé hodnocení.

Hodnocení:

Jde o empirický materiál, který autoři vyhodnocují dost povrchně (bez přihlédnutí k pohlaví, bez rozboru autorů nejčtenějších knih a bez hlubších závěrů). I tak by obdobný materiál ze současnosti, který by umožnil srovnání, neškodil.

Cílem výzkumu bylo zformulovat teorii čtenářského vývoje
dětského čtenáře.

Metodika a vzorek:

Metodika se nedá z textu přesně charakterizovat. Jednou
technikou bylo pozorování dětí (naslouchání dětských hovorů
a "nenucený rozhovor"), druhá technika se dá charakterizovat
jen v obrysech např. z tohoto popisu: "výpůjčky byly seřazeny
podle čtenářů a podle jejich věku a tak získán byl obraz čte-
nářských zálib jednotlivých dětí i jednotlivých věkových ob-
dobí a tím zároveň obraz čtenářského vývoje". V dětské čítár-
ně ústřední městské knihovny v Praze, kde se výzkum odehrával,
bylo totiž k dispozici asi 1500 knih, a jejich výpůjčky byly
registrovány podle jednotlivých žánrů. Je to zřetelná snaha
po objektivizaci výsledků získávaných průzkumem, ovšem právě
tak má své subjektivní rysy v tom, že není sto postihnout
ostatní četbu těchto dětí, a že výpůjčky jsou ovlivněny např.
počtem svazků od jednoho titulu nebo prostě tím, že tam určitá
kniha není nebo že je určitý žánr v nákupu diskriminován. To
jsou vážné námitky, které přes veškerou úctu k Freyovým výzku-
mům je nutné rozhodně vznést.

Zkoumány tedy byly děti navštěvující a vypůjčující si z
dětské čítárny. Bylo jich 1500, žily většinou ve středu Prahy
a pocházely většinou ze středních a chudých vrstev s nečetnými
výjimkami dětí lépe situovaných. Věk dětí se pohyboval pře-
važně mezi 7. - 14. rokem. 64% tvořili chlapci, 36% děvčata.
Nejvíce bylo chlapců 9letých (38% z chlapců) a děvčat 10letých
(18%).

Výzkum byl konán od 1.5.1930 do 15.1.1931.

Zjištěné výsledky:

Jsou podávány v souladu s celkovým uspořádáním celé práce.
První stupeň čtenářského zájmu: Velikou zásluhou F. zůstá-
vá to, že dokázal rozdíl mezi četbou chlapců a děvčat už v
tomto věku - od 7 do 10 let. V této kapitole se o to pokouší
méně zdařile sledováním zájmu chlapců a děvčat o poesii a pró-
zu ("mohl jsem konstatovati, že již zde dávala děvčata před-

nost, pokud měla možnost výběru, příběhům o děvčátcích (Alenka v říši slunce, Mína, Týna, Karolina a j.), kdežto hoši naopak tyto příběhy odmítali"), ale hlavní důkaz je podán až při pohádce.

Obsahová stránka oblíbenosti pohádkové: Je to nejcennější kapitola knihy. Zatímco v ostatních kapitolách jsou čísla výsledkem převedení výpůjček na procenta, zde to jsou přímé odpovědi dětí na otázky. Pohádky dělí Frey na typ pohádkový (s podrobnějším dělením - viz dále), dobrodružný a veselý.

Oblíbenost pohádek:

pohádkový žánr	celkem dětí	z toho	
		chlapců	děvčat
typ pohádkový	98	45	53
z toho:			
pohádkově děsivý	21	21	-
pohádkově čarodějný	26	22	4
dívčího rázu	46	-	46
jiných poh. osob	5	2	3
typ dobrodružný	19	19	-
typ veselý	17	13	4

Tato oblíbenost je dokumentována i řadou trefných výroků některých dětí. (Např.: "Mám rád o čertech, až se mi vlasy ježej" / Jiří P., 9 let/. "Pohádky o princeznách, to nic není." / Karel Š., 11 let./ "Je to o děvčátku? Jiné já nechci." / Růžena M., 10 let./)

Analýza pohádkového zájmu: Pro Freye je to nejdůležitější část knihy, neboť v ní provádí dalekosáhlý důkaz proti pohádce. Nejprve ukazuje, že mezi pohádkami je také mnoho nepohádek a dále, že mnoho pohádek má velmi málo čistě pohádkových motivů (např. v pohádkách o zvířátkách) a dál pokračuje: "Jestliže tedy se tyto pohádky dětem, a dokonce velmi líbily, přesto, že postrádají charakteristické motivy pohádkové, ať již úplně nebo ve značné míře, možno vyslovit domněnku, že snad ona pohádkovost není nezbytnou podmínkou celkové oblíbenosti, snad dokonce že ani nemá na oblíbenost přímého a rozhodujícího vlivu.

Tím dospěli jsme k jádru důkazu, jež míníme v této kapitole provést: dokázat, že pohádkové motivy jsou pro oblíbenost pohádkovým činitelem bezvýznamným a dokázat, že stejně, a snad i více, by došly u dětí tohoto věku oblíbenosti povídkové příběhy formálně i obsahově pohádkám blízké, avšak bez kouzelnictví a čarodějnosti." (35)

A dál snáší F. ještě další argumenty, některé dokonce zvlášť pro chlapce a zvlášť pro děvčata, jen aby podepřel svůj frontální útok proti pohádkám, který později ještě prohloubí.

Krise zájmu o pohádku: tak nazývá Frey období kolem 10. roku, kdy se v jeho (ale i v jiných) průzkumu projevil silný pokles čtenářského zájmu o pohádku. Tento pokles je přesvědčivě dokumentován několika tabulkami, z kterých je proveden tento zajímavý závěr: "Můžeme-li konstatovati, že nevíra v pravdivost pohádky jest hlavní příčinou konce její oblíbenosti a můžeme-li vznik oné skepse uvést v jistou souvislost s rozumovou vyspělostí dítěte, která se pravidelně dostavuje v určitém věku (kolem 10. roku), musíme v důsledku toho souditi, že rozumový vývoj děvčat, hlavně jejich kritická schopnost, vykazuje jisté opoždění vůči chlapcům, kterýžto fakt není žádnou novinkou, neboť byl konstatován i jinými metodami." Závěr sice zajímavý, ale přesto jednostranný.

Období "hledání" a zájem historický: Krise zájmu o pohádku pochopitelně sebou přináší snahu najít náhradu: "Jedině vhodnou četbou jest totiž pro toto období pověst, jež dětem vyhovuje už proto, poněvadž jest to vlastně pohádka, jež však jest podle názoru pravdivá, neboť líčí se v ní historické události, o nichž se přece dítě i ve škole učilo." (52) K tomuto přínosnému závěru k vývoji čtenářských zájmů tabulka:

Věk	7 let	8	9	10	11	12	13	14
chlapci	3%	7	8	16	18	15	19	23
děvčata	2%	2	4	6	5	6	12	18

Děvčata setrvávají u pohádek déle a celkem "bez obtíží hledání nacházejí záhy svůj druhý živelný zájem čtenářský: povídku a dívčí román." (53)

Jiné čtenářské zájmy: další kapitoly se zabývají zájmem o dobrodružnou literaturu, o povídku a román (zejména u děvčat) a roztržitými zájmy o další žánry.

Teorie čtenářského vývoje:

Tato část knihy jest jakýmsi vyvrcholením celé práce, kde Frey překračuje možnosti dané výsledky průzkumu, ale opírá se o své knihovnické zkušenosti.

"Dětský čtenářský vývoj jest po stránce formální vyznačen dvojitým obdobím: Období první, jež zhruba řečeno počíná šestým rokem a končí desátým, jest charakterisováno oblibou primitivních výtvorů slovesných, jejichž hlavním znakem jest krátkost a stručnost. Proto prvním stupněm čtenářských zájmů jsou říkadla, verše a básničky, po nichž přichází obliba příběhů povídkových a konečně zájem pohádkový. Dětský zájem o slovesné útvary, vyznačující se krátkostí a primitivností, jest podmíněn malou duševní jímavostí dětí, jež v těchto letech neobsáhnou svými duševními schopnostmi větších slovesných celků. Neméně významným činitelem v tomto směru jest též malá čtenářská zběhlost těchto dětí.

Období slovesného primitivismu vrcholí a záhy též končí pohádkou. Přejídným intermezem jsou povídky, po nichž přichází období druhé, ve kterém dětský zájem jest obrácen hlavně k formě románové. Toto období nemá již rysů primitivismu a jest formálně rovno zájmu dospělého, nepřilíš kultivovaného čtenáře. Proto i v něm chybí dětem naprostý smysl pro krásu výrazu, jako vůbec jest literární eklekticismus dětem cizí. Příkladem toho jsou básně, o něž dospělejší mládež nemá vůbec zájem a jež do jisté míry vyhovují jen dětem prvních tříd obecné školy, ovšem jsouce kladeny na stejnou úroveň jako různé řemeslně vyrobené veršičky.

Po stránce obsahové platí na všech stupních čtenářského vývoje, že mezi četbou hochů a děvčat jest naprostý rozdíl. I když v jistých obdobích pro nemožnost výběru čtou děvčata stejné druhy jako hoši, např. pohádku nebo později četbu dějepisnou, procesy jejich četby a prožívání obsahu jsou u obou diametrálně rozdílné. Zájem chlapecký jest ve všech obdobích zájmem dobrodružným, zájem dívčí pak vždy zájmem o klidné a líbivé příběhy, povídky a romány, jejichž středem je postava dívčí. Oba tyto zájmy jsou jen formálně modulovány postupným rozumovým vývojem dětí, v podstatě však se po dobu námi sledovanou (až do 14. roku) nemění." (66)

Teorie čtenářského vývoje chlapeckého: "Čtenářský zájem hochů dlužno označiti jako zájem vyhraněně dobrodružný, jenž jen po stránce formální jest v jednotlivých obdobích různě slovesně utvářen." (67, včetně následující tabulky)

Věk	7	8	9	10	11	12	13	14
příběhy	36	22	11	7	2	2	-	1
pohádky	49	46	39	19	10	6	2	2
historie	3	7	8	16	18	15	19	21
dobrodružství	4	6	22	36	48	48	56	51
povídka a román	4	7	8	10	9	16	13	13
o zvířatech	3	6	6	5	6	7	4	8
různě	1	6	6	7	7	6	6	2

Tato kategorizace jest poměrně svérázná, ovšem v celé práci není vysvětleno, jak chápat jednotlivé žánry (např. povídka a román, kde by takové vysvětlení bylo velmi nutné).

Teorie čtenářského vývoje dívčího: "Dívčí zájem čtenářský jest charakterizován zájmem o dívčí hrdinky, jež jsou středem klidných a líbivých příběhů, povídek a románů. Naproti tomu mají děvčata nechuť k příhodám dobrodružným, jež patrně působí příliš silně na jejich nervový organismus."... "O četbu naučnou nemají děvčata vůbec zájem." (68, včetně následující tabulky)

Věk	7	8	8	10	11	12	13	14
příběhy	32	26	6	6	3	1	-	-
pohádky	55	53	53	42	21	8	3	1
historie	2	2	4	6	5	6	12	18
dobrodružství	-	-	1	3	3	7	6	8
povídka a román	5	14	28	40	66	76	78	71
o zvířatech	4	3	4	2	1	1	1	2
různě	2	2	4	1	1	1	-	-

Ohlasy: Této Freyově práci se snad dostalo nejzevrubnější recenze, pokud jde o čtenářské výzkumy, vůbec, a to z pera V. F. Suka v Úhoru XIX. (193), s.89-97. Suk zde např. vytýká Freyovi pohrdlivý vztah k některým předcházejícím průzkumům. Uvádí zajímavou námitku k metodice průzkumu, totiž zda by ke stejným výsledkům došel 5-6 let po otevření čítárny, kdy většina knih nebude pro děti nová (výzkum probíhal hned po otevření čítárny). Nesouhlasí s tvrzením, že si dítě dává opakovat pohádku, protože jí nerozumí, ale naopak, protože se mu líbí.

Konečně Suk vyjmenovává řadu poznatků, s kterými Frey přichází u nás jako prvý, např. že děvčata se čtenářky opož-

dují za chlapci, že se děti po čtenářské krizi zpět vracejí k pohádce, že nadpřirozené pohádkové živly nejsou hlavní příčinou obliby pohádek atd.

Hodnocení:

Je to práce, jakých není nikdy dost, a zároveň to je jeden z mála průzkumů, kde se jednotlivé poznatky přivádějí do obecnější roviny duševního vývoje dětí, psychologie čtenáře atd., ale zároveň se tato obecnější rovina často dosahuje za cenu zkreslování některých výsledků.

JIRÁSKOVÁ, Anna: Čtenářský výzkum pražské dívčí mládeže živnostenské. V: Pedagogické rozhledy XLII. (1932), č.1, s.18-24, č.2, s. 70-78.

Výzkumu předcházela zajímavá studie O četbě dospívajících dívek (Pedagogické rozhledy XLI. /1931/, č.3 a 4), která jako by byla oprávněním Jiráskové k následujícímu fundovanému výzkumu.

Metodika a vzorek:

Metodou výzkumu byl dotazník, který měl obrážet mj. i vyjadřovací schopnosti a jazykové znalosti pisatelek (na několika místech studie se k tomu Jirásková skutečně vrací).

Výzkumu se zúčastnilo celkem 497 děvčat, učících se v Praze, což je reprezentativní počet. Z jednotlivých profesí to bylo děvčat: 201 dámská krejčová (tj. 40,4% všech dívek učících se v pražských živnostech na dámskou krejčovou), 107 modistek (21,5%), 98 kadeřnic (19,3%), 47 vyšivaček (9,4%), 30 švadlen bílého prádla (6,0%) a 14 květinářek (2,8%). Důvody, proč z jednotlivých profesí je tak velký rozdíl v zastoupení, nejsou uvedeny. Věk děvčat: od 14 do 22 let. Jirásková sleduje i vliv původu na četbu (Praha či venkov), ale vzhledem k bezprostřední blízkosti tohoto venkova neseznává žádné rozdíly. Sleduje podrobně rodinné a sociální poměry dívek na podrobných tabulkách, aniž by však tyto údaje byly porovnány s vlivem na čtenářské zájmy.

Doba průzkumu 1930 nebo 1931.

Zjištěné výsledky.

Výsledková část studia začíná informacemi o volném čase dívek, a to konstatováním, že většina dívek musí po zaměstnání pomáhat doma. "Nejrozšířenější výplní volné chvíle je četba. Patrně proto, že je k ní poměrně nejlehčí přístup ze všech vy-možností kultury. Většinou čtou dívky "velmi rády", "nade vše rády" a čtou všude a vždy, kdy a kde se dá: v elektrice, ve vlaku, o přestávkách, večer, v neděli odpoledne a pod." (20) Na dalších místech ve využívání volného času těchto dívek stojí divadlo !? (26,4%), biograf (24,9%), zatímco tanec a podobné zábavy jsou uváděny málo, čemuž Jirásková příliš nevěří.

Zdroje četby: Většina dívek uvádí známé, knihovny (25,4%)

ale školní knihovny jen 4 děvčata), několik děvčat uvádí domácí knihovnu. Vlastní knihovna je zdrojem u 338 děvčat (68%), což je vysoké procento; vlastní nákup 154 děvčat (31%) a to také není málo.

Informace o knihách získávají děvčata v 66 případech od známých, 56 x od rodičů a jen 2x od knihovníka; ostatní si vybírají "co se jim líbí".

Proč čtou: Zde Jirásková právem poznamenává, že odpověď na takovou otázku je těžká zejména pro děvčata tohoto typu. Většina uvádí obecně: protože mě to zajímá, protože se mi to líbí, protože se pobavím, abych se osvěžila, pro vzdělání a pobavení. 15letá kadeřnice: pro osvěžení a zušlechtění duše. Také: poněvadž neškodí zdraví a neutrácí se tak peněz. Nebo: aví sledovat myšlenku spisovatelovu. Atd.

Výpisky si pořizuje 50 děvčat (10%), ponejvíce si opisují opisy, verše a některé věty proto, že jich mohou použít "při opisování s hochy, jak na sebe prozradily" (24). Jindy si vyisují cizí slova, někdy obsah, aby věděly, co čtly, a několik chce mít po ruce "krásné myšlenky spisovatelovy nebo různá poučení, aby se jimi mohly řídit". (24) Obvykle však na výpisky není čas.

Obliba spisovatelů:

Celkem bylo jmenováno 102 autorů, což na 500 děvčat není příliš mnoho.

Deset nejoblíbenějších:

1. Jirásek	234	47,1%
2. Němcová	215	43,3
3. Zahradník-Brodský	115	23,1
4. Čarská	113	22,7
5. Neubauer	88	17,7
6. Rais	87	17,5
7. Glynnová	85	17,1
8. Krásnohorská	76	15,3
9. Klicpera	41	8,3
10. Meruda	39	7,9

Na 11. místě se umístil jako první autor dobrodružné literatury Dumas (38-7,6%), na 13. místě jako pátá představitelka dívčí četby Mahlerová (32 - 6,4%) a na 14. místě jako šestá Světlá (28 - 5,6%) a na 19.-20. místě jako sedmá Marlittová

(23 - 4,6%). Na 28. místě byl Verne (uveden 13x).

Co v knize nejvíce zajímá? 59,9% děvčat uvádí, že to je život člověka, 37% dobrý konec, děj, dobrodružství, smutné i veselé věci. " O čteném se mnoho neuvažuje. Čte se jen pro příjemný libý pocit, pro zcela vnější povrchní potěšení z nehlubokých historií, ale osobní vztah se nevytváří. Proto unaví všeliké rozbory, příliš dlouhá líčení." (72)

xxxx

Následujícím partiím naprosto chybí čísla. Tak je např. konstatováno, že

se dívkám líbí ve 12-14 letech tzv. "dívčí" četba
dívký velmi málo čtou dobrodružnou literaturu

i tam, kde se dívky zmiňují o potřebě dobrodružné četby, je tím míněna vlastně četba trochu jiného druhu, spíše zamílované zápletky a intriky

četba cestopisů souvisí s cestovními a tuláckými touhami
dorůstající mládeže

základ pro zálibu v historických dílech je v podstatě týž
jako u četby dobrodružné a cestopisné

kromě jediné dívky, (která uvedla za nejoblíbenější knihu bibli) není nikde stopy po náboženském citění.

K těmto tvrzením chybí důkazy. Zde Jirásková jasně překračuje meze, které jí poskytl výzkumný materiál, a dochází k neoprávněným závěrům obecného charakteru.

Závěr autorky: "Celkem možno říci, že se čte dosti lehké literatury, zvláště u děvčat mladších. Starší dívky se spíše přiklánějí k hodnotnější literatuře (i když připustíme, že nepověděly na sebe vše tak zcela upřímně jako mladší), ale u většiny převládá podřadná románová četba. Připoutati živnostenskou mládež k řádně vedené knihovně znamenalo by jistě zvýšení její úrovně v četbě, zjemnění jejího vkusu a obohacení jejího duševního života." (75)

Ohlasy:

Frey: "Pro hodnotu těchto výsledků - jichž nelze uznati ani za materiál částečně věrohodný - jest příznačné, že podle přiznání těchto mladých děvčat... jest jejich nejoblíbenějším autorem Alois Jirásek, po němž následuje v oblibě Božena Němcová, při čemž např. Meruda jest prý u nich oblíbenější než Mahlerová." (Časopis pro psychologii a pedagogiku čtenáře 1.

(1933), č. 2, s.26.) Poslední argument je sice přípustný, ale nicméně: věrohodnost průzkumu snad není dána jen tím, když na 1. místě se umístí autor méně hodnotné literatury, když už Frey přehlédl, že sice Mahlerová následovala až za Nerudou, ale před ním se umístily jiné čtyři autorky dívčí četby.

Hodnocení:

Význam průzkumu je v tom, že posunuje průzkum za pouhé informace o oblibě autorů a knih - to zaprvé, že si všímá v reprezentativním vzorku opomíjené mládeže živnostenské - to za druhé.

RAMBOUSEK, A.: Jak dalece lze hovětí zálibám mládeže v četbě?
Referát na sjezdu přátel literatury pro mládež dne 1.XI.1931.
V.: Úhor XX. (1932), s.4-9.

Referát s velmi slibným názvem využívá poznatků z výzkumu Pochova a Freyových a doplňuje výsledky vlastního průzkumu

Metodika a vzorek:

Zřejmě dotazník pro 127 chlapců ve věku 10-14 let na jedné škole.

Doba průzkumu: 1930 nebo spíše začátek 1931.

Zjištěné výsledky:

Četba v zájmech (kategorizace je nedůsledná):

1. sport a četba	59
2. četba	23

Frekvence četby (za rok): 1-10 knih	8 žáků
10-20 knih	27 žáků
20-30 knih	27 žáků
30-50 knih	30 žáků
50-100 knih	28 žáků
nad 100 knih	3 žáci

Zdroje četby: jen 24 nemá vlastní knihovnu (ale to Rambousek vztahuje i na rodinnou knihovnu, takže kolik dětí má samostatnou svoji knihovnu z výsledků není známo). V těchto knihovnách je

1 - 5 knih	9 x
5 - 10 knih	7 x (obě kategorie ovšem není možné považovat za knihovny)
více než 10 knih	87x.

Závěr - odpověď na otázku v názvu přednášky: "..... záliba dítěte musí být východiskem a nemůže být omezoována zákazami a tresty, nýbrž, je-li třeba, jinými způsoby, neboť - a to je jisto - nelze každou knihu dát dítěti, byť i v ní našlo zalíbení." (7-8)

Hodnocení:

Průzkum hraje v přednášce jen dílčí roli, podle toho vypadají údaje - a podle toho vypadá i hodnocení.

10 ČTE náš lid. Poučení z naší ankety. V: České slovo XXIII. (1931), 20.12., s.17.

Cílem ankety bylo především zjistit nejčtenější knihu ve vybraných městských knihovnách a výsledků využít v předvánoční době.

Metodika a vzorek:

Anketu tvořily tři otázky: Jaký vliv má finanční krise na vaši knihovnu? Která byla letos u vás nejčtenější kniha původní, česká nebo slovenská? Která byla letos u vás nejčtenější kniha přeložená?

Otázky byly zaslány celkem do 100 městských veřejných knihoven v českých zemích a na Slovensku, odpověď se však vrátila ze všech knihoven. Způsob výběru a zastoupení knihoven není uvedeno.

Článek neobsahuje téměř žádné číslo.

Zjištěné výsledky:

Seznam nejčtenějších knih původních, uváděný podle výskytu na 1.místě:

-
1. Sokol-Tůma: Na kresách, Celibát, Černé království,
V záři milionů
  2. Mílo Urban: Živý bič a Mlhy na úsvitě
  3. Jirásek: Bratrstvo, Pschlavci, Temno, F.L.Věk, U nás
  4. Zahradník Brodský: Jeho druhá žena, Kvetoucí jabloně,
Jiskra v krvi
  5. Vrba: Boží mlýny, Dolina, Zapomenuté údolí
  6. Baar: Skřivánek, Paní komisarka
  7. Vachek: Bídýlko
  8. Rosůlek: Černožlutý mumraj
  9. Bohnel : Rašení
  10. KČ: Hovory s TGM
-

Seznam nejčtenějších knih přeložených, uváděný také podle výskytu na 1. místě (celkem uvedeno 26 autorů a 31 knih):

-
1. Galsworthy: Sága rodu Forsythů
  2. Remarque: Na západní frontě klid, Cesta zpátky
  3. Wallace: Tvář noci, Žabí bratrstvo
  4. Lewis: Petrolej, Hlavní ulice, Boston = *Saint Louis*
U. Sinclair   *S. Lewis*   U. Sinclair
- 99

5. Curwood: Muži statečných srdcí, Muž proti zákonu
6. Dumas: Tři mušketýři
7. Gregory: Na vlastní pěst
8. Zweig: Spor o seržanta Gríšu
9. Porterová: Pollyana
10. Dreiser: Americká tragédie

Je zřejmé, že oba seznamy jsou sestaveny i s přihlédnutím k autorům knih, rozhodně není možné seznam chápat jako absolutní pořadí.

Redakční závěry k těmto seznamům, nebo lépe řečeno k výsledkům (i nepublikovaným) z celé ankety: "Především konstatuje většina knihovníků, že počet čtenářů stoupá; lid s rostoucími starostmi hospodářskými a existenčními sahá k zábavě nejlacinnější, k vypůjčování knih z městských knihoven." "Ačkoliv v seznamu nejčtenějších knih nechybí na předních místech literatura dobrodružná (detektivky) a lehká (Brodský atd.), přece jen vítězí spisy literárně hodnotné a vážné." "Poměr v našich odpovědích je takový, že na 100 procent literatury přeložené připadá jen asi 75 procent literatury domácí..... Obecně lze říci, že v Čechách je nejčtenější Jirásek a Zahradník-Brodský, kdežto na Moravě a ve Slezsku Sokol-Tůma. Jinak je to na Slovensku, kde 90% odpovědí zní: Mílo Urban."

Anketa následovala několik let po Fridrichových statistických šetřeních. Objevují se noví autoři - z českých Vrba, Rosůlek, Bohnel - a také K.Čapek, z cizích jak Remarque, Dreiser a Zweig, tak také Wallace. Nová jména hodnoty četby značně rozkolísala, ovšem teprve hlubší pohled může ukázat, zda je to hlavně záslužnou ediční činností nebo zda anketa redakce znamenala větší upřímnost knihovníků než vůči svému nadřazenému ministerstvu.

Hodnocení:

Anketa Českého Slova je dokladem velkého zájmu ve 20. a 30. letech o to, co lidé čtou. Dnes se tyto otázky staly daleko více, než tomu bylo tehdy, záležitostí profesionálů, ať už knihovníků nebo nakladatelů.

BAŽANT, Jar.: Statistika zastoupení autorů v obecních knihov-
nách. V.: Česká osvěta XXIX. (1932-1933), č.2, s.59-62.

Předseda Okresního osvětového sboru v Písku pořídil sta-
tistiku některých českých autorů v obecních knihovnách za rok
1931.

Metodika a vzorek:

Způsob získání uváděných údajů není popsán.

Údaje se týkají všech (celkem 58) obecních knihoven na
píseckém okrese.

Zjištěné výsledky:

	celkem svazků	celkem výpůjček	obrat	nebyl za- stoupen	nejčtenější knihy (číselné údaje chybí)
Herites	55	217	3,95	29x	Maloměstské humoresky, Bez chleba, Křemen a hlína
Jahoda	16	58	3,62	46x	Ratejna, Náš dědeček, Bez srdce
Klecanda	105	395	3,76	21x	Pod tíhou práce, Cizí krev, Tvrdé hlasy
Karas	52	222	4,27	33x	Do čtyř artikulů, Ta- jemná hlubina, Čeští otroci
Sokol-Tůma	99	699	7,06	31x	Na kresách, Lapači, Na šachtě
Svátek	75	326	4,34	27x	Praha a Řím, Sedláci u Chlumce, Vězeň na Kři- voklátě
Vrba	115	712	6,19	16x	Boží mlýny, Choďské rebelie, Madlenka z Pece

Jsou to všechno čeští, většinou "lidoví" autoři, důvody
výběru však nejsou uvedeny. Největší obrátku dosáhli Sokol-Tů-
ma a Vrba, kteří také v celostátních statistikách se umisťova-
li na předních místech. Vrba jako jihočeský autor dosáhl také
nejčastějšího zastoupení v knihovnách.

Hodnocení:

Výběr autorů, patrně dost subjektivní, snižuje cenu této
informace. Dá se použít jedině k úvahám o čtenosti sledovaných
spisovatelů.

FREY, Jaroslav: Výzkum četby průmyslového dorostu. Hodonín, Landgráf 1933. 32 s.

Cílem bylo doplnit práci Čtenářský výzkum pražského dítěte z roku 1931 o výzkum další věkové kategorie.

Metodika a vzorek:

Metodou byl nenápadný rozhovor knihovníka, kterým bylo získáno 4654 posudků o knihách, další asi 4 tisíce posudků byly pro nevěryhodnost vyřazeny. Tato metoda v sobě skrývá dvě úskalí: otázka nenápadného rozhovoru není blíže charakterizována a dodatečně vyvolává určité pochyby, zejména při polovině vyřazených posudků, což je druhé úskalí, neboť zde v každém případě došlo k obrovskému subjektivnímu zásahu z Freyovy strany, který blíže nevysvětlil.

Výzkum se týkal chlapeckého průmyslového dorostu, od 15 do 19 let, jenž navštěvoval zlínskou závodní knihovnu Baťovu. Bylo to 481 chlapců, z nichž 386 navštěvovali Baťovu školu a 95 byli její absolventi.

Doba: srpen 1931 - únor 1932.

Uspořádání práce:

Knížka má tyto části: Problém a metoda, Rozbor čtenářských zálib, Základní zjevy četby chlapeckého dorostu, Americký dobrodružný román, Román detektivní, Verne a ostatní dobrodružné romány, Historický román, Drobnější čtenářské záliby, Závěry.

Zjištěné výsledky:

Knih je stručným komentářem následující tabulky:

	V ě k				
	15	16	17	18	19
	v %				
americký dobrodružný román	28	31	27	25	27
román detektivní	17	19	21	15	15
ostatní dobrodružný román	12	11	13	13	18
celkem	57	61	61	53	60
romány ze světové války	2	3	3	4	4
romány Jiráskovy	8	4	2	1	3
ostatní historické romány	20	20	19	18	15
celkem	30	27	24	23	22
romány Thompsona-Setona	1	1	3	3	1
romány ze života zvířat	2	1	2	1	2
celkem	3	2	5	4	3
román humoristický	5	5	5	7	3
román zamilovaný	1	2	1	6	3
román vůbec	3	2	4	6	7
povídka vůbec	1	1	-	1	2
celkem	10	10	10	20	15
počet čtenářů	119	162	105	51	44

Řadu výhrad by bylo možno vznést opět na účet kategorizace literárních žánrů (není vysvětleno, co to je román a povídka vůbec atd.).

Za pozornost stojí dva závěry. Prvý se týká detektivní literatury: "Shrneme-li takto zjištěné případy, můžeme konstatovat, že hochům se nelíbila v této četbě jakási spekulativnost. V detektivním románě se totiž pravidelně vyskytuje určitá záhada, kterou je nutno vysvětlit, a toto vysvětlení se děje často úvahou, přemýšlením... Naším hochům se patrně tato okolnost nelíbila... a v důsledku toho odmítali i další četbu tohoto druhu." (18)

Druhý závěr se týkal Vernea: "Druhou příčinou neoblíby je zastaralost jeho utopií, které jsou těmito mladými, technicky orientovanými čtenáři podrobovány věcné kritice."

V obou případech jsou to závěry velmi polemické, které se v jiných průzkumech neobjevují.

V závěru práce se pokouší Frey podat čtenářský vývoj mužů

a žen od dětství (zde čerpá ze svého výzkumu pražského dítěte) až do zralého věku (zde čerpá z tohoto výzkumu, při kterém mimochodem sebral přes 300 posudků od čtenářů ve věku 20-50 let.

"... čtenářský vývoj mužů je charakterizován třemi hlavními stupni. Prvním je záliba v pohádkovém příběhu, jejíž konec spadá do posledních let dětství a je současně provázen vznikem záliby dobrodružné, kde se v počáteční fázi uplatňuje hlavně ve formě románu historického. Historický zájem vyvrcholuje v prvních letech puberty, po nichž však vykazuje klesající tendenci. Po celou dobu dalšího pohlavního dospívání i v následujících mužných letech je pak dobrodružná záliba živelným znakem četby mužů. Její pokles dostavuje se teprve až se zralejšími lety, v nichž počíná se značně uplatňovat u mužů též četba románová." (31)

I když je tento závěr logický a vyplývá z Freyových výzkumů, přesto je nutné znovu vytknout neúnosně silnou míru zobecnění. Frey zkresluje z těchto důvodů: vyřadil polovinu všech posudků, posuzuje čtenářské zájmy jen podle výpůjček v jediné knihovně a všechny závěry vždy vyvozuje z jediného prostředí (chybí např. venkovské prostředí, kde byly tehdy značně rozdílné čtenářské zájmy).

Hodnocení:

Freyův výzkum je důležitou informací o zajímavém zlínském prostředí. Zobecnění však daleko přesahují možnosti dané vzorkem a metodou výzkumu.

MATULA, Antonín: Jak se daří vesnickým knihovnám a které knihy jsou na vsi nejčtenější? V: Osvěta venkova III. (1932), č.6, s.108-111.

Anketu zorganizovalo Svobodné učení selské v Praze s cílem zjistit situaci ve vesnických knihovnách.

Uspořádání práce:

Anketa i článek zpracovávající získané výsledky vycházejí ze zkušeností získaných s anketou vyhlášenou v časopise Brázda v roce 1927 (ročník VIII.) v 1. čísle a vyhodnocenou v 5. čísle (s.147-149). Na anketu došlo tehdy pouze 20 odpovědí a její vyhodnocení tudíž bylo velmi stručné. Protože v obou anketách byla položena stejná otázka o nejčtenějších autorech, používá Matula, autor obou informací o anketách, těchto výsledků ke srovnání; tento postup je třeba brát vzhledem k odlišným podmínkám obou anket velmi rezervovaně.

Metodika a vzorek:

Anketu představoval dotazník o 9 bodech (okres, obec, počet obyvatel, příspěvek na knihovnu atd.). Poslední 9. otázka zněla: Které knihy byly v roce 1931 nejčastěji půjčeny: a) původní (z literatury československé), b) přeložené (z cizích literatur) ?

Dotazníky rozeslalo Svobodné učení selské v Praze dne 21.3.1932 do 280 obcí v Čechách na adresu činníků organizací venkovského dorostu. Do konce května se vrátilo 107 vyplněných dotazníků, a to 49 z obcí v úrodném kraji a z 58 obcí v kraji horském nebo podhorském.

Zjištěné výsledky:

Nejdůležitější výsledky byly sestaveny do několika tabulek.

<u>Nejčtenější knihy:</u>	1. Na kresách (Sokol-Tůma)	26
	2. Jan Cimburá	24
	3. Temno	20
	4. Paní komisarka	14
	5. Děvče z hor (Zahradník-Brodský)	9
	6. Boží mlýny (Vrba)	8
	7. Skřivánek	8

Mezi knihami, které dostaly alespoň 8 hlasů, se neumístila ani jedna přeložená kniha.

Podle hlasů pro nejčtenější knihy byly sestaveny tabulky nejčtenějších autorů domácích a zahraničních.

Nejčtenější autoři domácí:

1. Baar	56
2. Jirásek	48
3. Sokol - Tůma	40
4. Zahradník - Brodský	22
5. Vrha	20
6. Rais	12
7. Herrmann	11
8. Javořická	9
9.-10. Klostermann	7
9.-10. Kopta	7

Nejčtenější autoři zahraniční:

1. Hugo	8
2. Curwood	8
3. Remarque	5
4.-6. Reymont	4
4.-6. Grey	4
4.-6. Ibanéz	4

Jak vidno, dva nejčtenější zahraniční autoři by zaujali pouze poslední dvě místa v desítce nejúspěšnějších autorů. Na první pohled je možné konstatovat několik zajímavých údajů: Z celé desítky našich autorů pouze Kopta se částečně vymyká tehdejší představě lidového autora (a to ještě není jasné, které tituly vynesly Koptovi toto umístění). Po prvé se objevuje v popředí jméno Javořické. Mezi nejčtenějšími autory na zkoumaných vesnicích se objevuje jediný autor dobrodružné literatury - Grey. Žijící autoři mají nespornou převahu, z tehdejších klasiků se umisťují pouze Reymont a Ibanéz.

Matula srovnává tyto výsledky také se zmíněnou anketou z roku 1927 a konstatuje, že se mezi nejčtenějšími autory objevuje nově Sokol-Tůma, což vysvětluje jednak tím, že u nakladatele Alberta začaly vycházet jeho sebrané spisy, a jednak působivostí některých motivů románu Na kresách, který v této souvislosti podrobuje rozboru.

Pokud jde o postavení zahraničních autorů v četbě ven-

ovského čtenáře, poznamenává Matula: "Že se cizí literatura
rodí i na ves, to souvisí více s duchem podnikání naklada-
elského, než se zálibami venkova." I tak ovšem přehled nej-
tenějších knih zůstává dokladem čtenářského konzervatismu na
vesnici.

Hodnocení:

Anketa má svoje meze a k těm je nutné přihlédnout a
přestupovat je. Přesto se dá říci, že poskytuje určitou
orientaci v četbě na českém venkově začátkem 30.let.

FREY, Jaroslav: Úvod do studia psychologie českého čtenáře. V: Časopis pro psychologii a pedagogiku čtenáře I. (1933), č.1, s. 1-14, č.2, s.17-26.

V roce 1933 začalo a skončilo vydávání zajímavého Časopisu pro psychologii a pedagogiku čtenáře. Redaktorem, jediným autorem a snad i nakladatelem byl Jaroslav Frey. To ovšem nijak nesnižuje hodnoty a význam tohoto časopisu.

Z našeho hlediska časopis přinesl obširnou stať Úvod do studia psychologie českého čtenáře, jejíž 2.část Přehled dosavadního studia českého čtenářského výzkumu se zabývá stručnou charakteristikou jednotlivých Freyovi tehdy známých průzkumů a statí z oblasti psychologie čtenáře. V části do roku 1918 je přehled průzkumů takřka úplný, v pozdějších letech už jsou značné mezery. Přehled končí rokem 1932.

Charakteristika jednotlivých průzkumů je značně subjektivní, někdy až nespravedlivá, zejména u průzkumů Jiráskové a Bradáčové. Kritériem věrohodnosti je pro Freye zastoupení brakové literatury ve výsledcích: čím více respondentů se přiznává k oblibě autorů a knih této literatury, tím je pro něj průzkum věrohodnější. Což je ovšem kritérium značně ošidné, jak je možné dokazovat na jednotlivých případech - a dokonce i na vlastních Freyových výzkumech.

Do současné doby zůstávala tato Freyova práce nejúplnější informací o historii zkoumání čtenářských zájmů v českých zemích v letech 1906-1932.

ANKETA redakce Tvořivé školy o četbě na obecných a měšťan-
ských školách. V: Tvořivá škola XI. (1935-1936), č.1.-8.

Redakce Tvořivé školy se několikrát v uplynulých letech
zabývala četbou dětí, úrovní čítanek atd. V 1.čísle XI.ročníku
vyzvala odborníky k diskusi o úrovni četby na školách, o je-
jích nedostatecích, o zkušenostech učitelů atd.

Uspořádání:

Diskuse - anketa o četbě probíhala takto:

Anketa redakce Tvořivé školy o četbě na obecných a měšťan-
ských školách (t.j. výzva k diskusi) - s.18

diskusní příspěvky:

Mahen, Jiří - s. 52-53

Ošmera, Josef - s.53-54

Buchlovan, Bedřich Beneš - s.84-85

Záruba, Alois - s.85-86

Vítek, Fr.: Jak buditi v mládeži na školách měšťanských
porozumění pro krásnou literaturu - s.116-119

Flos, J.V.: O dětských zálibách v mimočítankové četbě -
s. 133-136 (viz dále)

Husák, Josef - s. 157-159

Boček, Václav - s.181-183

Petřík, Václav - s.183-185

Polášek - Topol, Št.: Několik poznámek o dnešním stavu
dětské literatury - s.185-186

Kopáč, Jaroslav: Doslov k anketě o dětské četbě na národ-
ních školách - s.205-206

Zjištěné výsledky - doslov :

K některým vysloveným názorům zaujímá stanovisko J.Kopáč
v doslovu, řadu bystrých postřehů však připomíná bez dalšího
komentáře:

"Děti samy se nevychovalí v dobré a četbě rozumějící
čtenáře." (Ošmera - s.54)

"Jak vésti mládež ke krásné literatuře? To jest otázka
jedna. Druhá otázka jest: jak se dá vésti mládež?" - "Kantoři
varovali kdysi před verneovkami, že nezřízeně podněcují fan-
tasi. Kantoři táhli proti pohádkám, že jsou příliš romantické.
Byl v klatbě a s ním všichni ti zálesáci a zlatokopové,
šlechta, tak krásní, stateční, rytířští! A bylo tu mnoho nejvyššího

umění: Žeň z Maeterlicka, z Oscara Wilde, čtení z Gogola, Maupassant mládeži atd., hesla krásná, zapomínající však na proměny, jež musí lidský červíček prodělati, nežli se plně vyvine a že musí projít svůj vývoj od primitiva přes indiánštinu dále." (Buchlovan - s.85 a 85)

"Mátlak zkazí vše. Zákazy, příkazy docilují pravého opaku. Je nutné podsunouti jim dobrou radu jaksi mimochodem (nevnucovat), aby žili v ilusi, že jednají z vlastního rozhodnutí. Tu je bolavé místo školní četby. Je mátlakem, který se v této době nevyplácí." - "3. neukládat literaturu za domácí práci, nezkoušet a neznámkovat." (Vítek-s.117 a 119)

Hodnocení:

Anketa měla jistý smysl mezi učiteli češtiny a dalšími odborníky, větší dosah však neměla.

OS, J.V.: O dětských zálibách v mimočítankové četbě. V: Tvo-
vá škola XI. (1935 - 1936), s.133-136.

Cílem bylo poznat dětské záliby v literatuře u venkovské
ádeže.

Metodika a vzorek:

Metoda je charakterizována jako dotazník, který byl ově-
ván "přímým stykem s dotyčnými čtenáři , a to tak, že pouhým
zhovorem přesvědčovali jsme se o zálibách dětských, aniž
enáři pozorovali, že se tu jedná o nějaké experimentální
šetření jejich čtenářských zálib" (133)

Vzorek tvořilo na 1000 dětí (podrobnosti neuvedeny) obec-
ch i měšťanských škol na venkově.

Doba průzkumu: asi konec roku 1935.

Zjištěné výsledky:

Flos zjišťoval u každého respondenta jednu jedinou oblí-
nou knihu s tímto výsledkem v první desítce:

1. Němcová: Babička	70
2. pohádky vůbec	33
3. Defoe: Robinson	25
4. Čarská: Sibiročka	19
5. Karafiát: Broučci	18
6. Flos: Lovci orchidejí	15
7. Jirásek: Staré pověsti české	14
8. Jirásek: Psohlavci	13
9. Flos: Frantíkova dobro- družství	11
10. Erben: Kytice	10

Autor uvádí, že Babička je na prvním místě díky častému
poručování ve škole, a lze dodat, že knihy Flosovy se tak
bře umístily díky tomu, že sám byl na průzkumu osobně účasten.

Oblíbené žánry: 55% žáků do 11 let se vyslovilo pro po-
dky, přes 40% všech hlasovalo pro historickou četbu (ale
vky ji většinou odmítaly), o cestopisy byl zájem především
starších chlapců. "Naprosto odsoudily všechny děti básně."
34) Zájem o romány stoupal s věkem. Chlapci se vyslovili
o dobrodružný a děvčata pro dívčí román.

Děti se vyslovily většinou pro knihy s obrázky, raději barevnými, s veselým obsahem (zamítnuty byly knihy bez obrázků a smutné). S věkem stoupal zájem o tlustší knihy.

Velké většině výsledků chybí absolutní čísla, také srovnání podle věku a pohlaví je málo.

Hodnocení:

Průzkum patří k průzkumům, které zjišťují stále totéž, zůstávají u povrchu jevů a nepokoušejí se o hlubší rozbor. Důležitým kladným prvkem tohoto průzkumu je početný vzorek. Zajímavým prvkem je zde osoba autora - známého spisovatele dobrodružných románů. Zde však celkem nevyslovil vlastní názory, zůstal u konstatování výsledků.

UHER, Jan: Středoškolský student a jeho svět. Příspěvek k psychologii moravského studenta. Praha, Profesorské nakladatelství a knihkupectví 1939. 459 s.

Metodika a vzorek:

Je to jedna z předválečných prací, která nevychází z jediné techniky. Uher použil dotazníku, který rozdával ve 3 ročnících státního mužského učitelského ústavu v Brně ve studijním roce 1931 - 1932 a 1932 - 1933, ve 2 třídách 4. ročníku dívčího učitelského ústavu 1931 - 1932 a 1932-1933 a ve státní pedagogické akademii 1932-1933. Uher je rozdával a zpracovával postupně, takže k různým otázkám dostal různý počet odpovědí. Další technikou je hodnocení korespondence se studenty, hodnocení dělníků a literárních pokusů.

Uspořádání práce:

Práce má řadu oddílů, každý několik kapitol. V oddílu Oblast ducha a kultury je kapitola Literární zájmy a kapitola Drama a film.

Zjištěné výsledky:

Podrobně se zde rozebírají odpovědi na otázku: Která kniha na vás nejvíce zapůsobila? Proč? Kdy byla čtena? Odpovědí celkem 154, z toho 121 od chlapců a 133 od děvčat.

Je zde podávána tabulka o dvou částech, oblíba našich a zahraničních spisovatelů, což je určitá nedůslednost: Uher se ptá po knihách, ale hodnotí autory (knihy sice uvádí, ale bez počtu hlasů). Obě části tabulky jsem sloučil do jedné a ponechal zde jen autory, jejichž knihy získaly alespoň 10 hlasů.

1. Jirásek	43
2. Sinkiewicz	17
3. Němcová	13
4. Vrba	12
5. Remarque	11
6. Rais	11
7. Zeyer	11
8. Sokol-Tůma	10

Jediné změny proti jiným průzkumům - objevuje se zde v první desítce Zeyer a 8 hlasů získává moravský autor Mrštík.

Uher se pokouší určit, co kdy mládež čte, asi takto: "Předpubertální mládež má zálibu v romanticko-dobrodružných a vzrušujících knihách nebo zas v knihách citově prostých a vyrovnaných, ať jsou to povídky nebo romány či básně." (372-3)

Dále bez většího zdůvodňování shromažďuje Uher příbuzné autory k sobě a vytváří čtenářské typy, aniž by se zabýval, kolik čtenářů uvádí spisovatele jen jednoho typu. Vytyčuje tyto typy: historický, vlastenecký, "přírodní", "psychologický", idealizující typ se sklony náboženskými "formální" (projevující se smyslem pro formu a děj). Typizace má dost subjektivní ráz, Uher se nezabývá otázkou, co když jeden respondent uvádí knihy a autory, které je nutno třídit do více typů.

V části dotazníků se Uher zabýval zajímavou otázkou vztahu studentů k básním a próze. Z 254 dotázaných 172 (82 chlapců a 90 děvčat) dává přednost próze, ale ze 161 studentů, kteří se sami pokusili o literární tvorbu, 105 psalo básně, kdežto jen 56 se pokusilo o prózu. Proč tento rozpor? "Podnětem ku psaní básní bývá něco neobyčejného: 1. láska, nějaká významná událost v životě, touha vyslovit zvláštní city, které se budí v mladém člověku, nějaké nové poznání nebo nové osvětlení staré skutečnosti. Pro tyto nové, sváteční city je nutno najít nevšední formu, a tou může být jen báseň. Proto se píše básně a přestává se psát nejčastěji tehdy, když se zjistilo, že forma svou nedokonalostí zůstává daleko za chtěním." (378)

V kapitole Drama, film je konstatováno, že zájem o drama zůstává daleko za zájmem o prózu a poezii. Studenti uvedli celkem 65 her, na prvních místech Maryša 15x, Mahen: Janošík 12x atd. Tedy vítězství brněnských autorů v brněnském prostředí.

Hodnocení:

Podobně jako Skořepova kniha o pubertě tak i tato psychologická studie zůstává u rozboru celkem jevových otázek (s výjimkou vztahu k básním a próze), zatímco otázky motivace a působení knihy jako vyložené psychologické otázky zde zůstávají takřka nepovšimnuty.

DOLF, František: Výsledky knižní ankety venkovského dorostu py královéhradecké. V: Osvěta venkova VIII. (1936-1937), 3, s.80-82.

Anketa "poprvé zjišťuje rozsah a hodnotu četby ádeže v určité oblasti, a to v oblasti po stránce kulturní hospodářské nesmírně pestré a zajímavé" (80).

Metodika a vzorek:

Župní sdružení republikánského dorostu v Hradci Králové racovalo dotazník s těmito otázkami: 1. Které z přečtených ih považuješ za nejhodnotnější? Proč? 2. Čteš básně? Které tory? 3. Máš vlastní knihovnu? Kolik svazků?

Celkem na dotazník (zřejmě rozdaný nebo rozeslaný, tedy rma ankety) odpovědělo 1325 lidí, z toho 768 chlapců a 539 včat . Věk není uveden, pouze rámcová charakteristika rostu.

Doba průzkumu: asi 1936.

Zjištěné výsledky:

Bez komentáře jsou uveřejněny tři následující tabulky; prvé z nich není uveden způsob, jak bylo zjištěno pořadí isovatelů beletristů (v dotazníku nebylo zjišťováno - prav- podobně hlasy pro jednotlivé knihy každého autora byly se- eny dohromady).

I. Próza

lapci		děvčata	
Jirásek	147	1. Baar	57
Baar	94	2. Jirásek	55
Sokol-Tůma	68	3. Sokol-Tůma	50
Křelina	47	4. Němcová	43
Rais	29	5. Křelina	30
Němcová	23	6. Rais	24
Knap	19	7. Knap	22
Brodský	17	8. Brodský	19
Vrba	17	9. Světlá	17
.Olbracht	13	10. Javořická	16

II. nejčtenější knihy

chlapci		děvčata	
1. Jan Cimbura	57	1. Babička	37
2. Křelina: Hubená léta	47	2. Hubená léta	30
3. Temno	42	3. Na kresách	28
4. Na kresách	39	4. Jan Cimbura	24
5. Psohlavci	25	5. Knap: Réva na zdi	19
6. Zapadlí vlastenci	24	6. Zapadlí vlastenci	13
7. F.L.Věk	20	7. Temno	12
8. Babička	19	8. Psohlavci	12
9. Bratrstvo	17	9. Skřivánek	11
10. Skaláci	16	10. U nás	10

Závěry k oběma tabulkám: 8 autorů stejných mezi chlapci a děvčaty, jen dva poslední se liší (u chlapců se prosadil "krajový" autor Olbracht, u děvčat zase "dívčí" autorky Světlá a Javořická. Jsou to výhradně čeští autoři. Nepřítomnost autorů dobrodružné literatury snad lze vysvětlit jako určitou daň pořadatelům (nadměrné zastoupení venkovské tematiky) a také tím, že v té době existoval velký rozdíl v četbě ve městě a na venkově.

7 stejných knih mezi prvými deseti je něco nečekaného vzhledem k tomu, že jde o průzkum v rámci ani ne školy nebo jednoho místa, ale celého okresu. Mezi 10 nejčtenějšími knihami u chlapců se umístilo 5 a u děvčat 4 Jiráskovy knihy.

xxx

III. Básně

chlapci		děvčata	
1. Čech	28	1. Erben	50
2. Wolker	21	2. Mácha	36
3. Bezruč	19	3. Čech	33
4. Sládek	18	4. Wolker	29
5. Mácha	17	5. Neruda	26
6. Machar	17	6. Hálek	24
7. Erben	16	7. Vrchlický	22
8. Březina	13	8. Machar	20
9. Neruda	13	9. Sládek	18
10. Vrchlický	13	10. Čelakovský	13

Mezi prvními deseti beletristy a básníky i nejčtenějšími knihami se neumístil ani jeden zahraniční autor.

Velká část účastníků má knihovny od 50 do 200 svazků, ale zdá se, že ani sami autoři vztahují tento údaj na rodinné knihovny. Část dotazníků je opatřena poznámkou: "Knihovnu zakládám."

"Královéhradecká anketa také dokázala, že i s četbou básní není to u venkovské mládeže zrovna nejhorší. Téměř třetina účastníků má k poezii kladný poměr a doznává, že verše ráda čte. Převahu tvoří ovšem děvčata, jež mají vrozený smysl pro krásu a sílu básnické mluvy." (82)

Závěr k mentalitě venkovských čtenářů: "Milují postavy a děje, které jsou apoteosou selské práce a jež jsou blízké duši venkova." (82)

Hodnocení:

Ojedinelý průzkum, pokud jde o vzorek. Východiskem zde nebyli ani čtenáři jedné knihovny, ani žáci školy, ale členové spolku, při čemž vzorek je dostatečně velký, aby umožnil některá zobecnění pro okres, v kterém průzkum probíhal.

SOUČEK, Jan: Zájmy velkoměstských dětí. (Z přednášky na kongresu sociologie dítěte v Paříži dne 8.VII.1937.) V: Sociologie a sociální problémy VI. (1938-1939), č. 1-2, s.31-38.

Přednáška čerpala z výsledků podrobného výzkumu osobnosti dítěte, zasazeného do velkoměstského prostředí, konaného asi v roce 1936.

Uspořádání práce:

Výtah z přednesené přednášky, zaměřený na nejrozšířenější zájmy.

Metodika a vzorek:

Při výzkumu byly použity tři techniky: systematické pozorování, besedy a neřízený rozhovor.

Výzkum zasáhl celkem 262 žáků dvou měšťanských škol v Praze ve věku 11 až 16 let, z toho bylo 116 chlapců a 146 žákyň.

Zjištěné výsledky:

Výsledky jsou podávány bez absolutních čísel, v některých případech jsou uváděna procenta.

Nejrozšířenějšími zájmy jsou sport a kino (přes 40% chlapců, těsně pod 40% děvčat). Totéž uvádí Souček i o četbě, číselný údaj však chybí.

Závěry ke čtenářským zájmům: "Čtenářský zájem je výslednicí působení užšího okruhu prostředí, a to hlavně rodiny a školy." "Prostředí, kde se dětem nedostává podnětů k četbě dobrých knih a kde je vůbec nedostatek disciplinujících vlivů, najdeme buďto hltavé čtenáře laciných dobrodružných a detektivních knih nebo dětí bez jakéhokoliv zájmu o četbu."
(34)

Děti dělí Souček na 4 typy: dobrodružný typ, vnějškový nebo extravertní, sportovní a sedativní. Toto dělení promítá i do četby.

Hodnocení:

Výzkum byl zřejmě fundovaný, jeho využití brání nedostatečná publicita výsledků (s výjimkou této informace v časopise).

Obliba žánrů a druhů:		%	chlapci	%	děvčata	%
1. dobrodružná	398	36	263	43	135	27
2. pověsti	343	32	186	31	157	32
3. povídky ze života	305	28	109	19	196	40
4. pohádky	257	24	72	12	185	38
5. dívčí	254	24	-	-	254	52
6. legionářské příběhy	233	21	177	29	56	11
7. sport	229	21	157	27	72	14
8. historická	213	20	115	18	98	20
9. román	189	17	113	19	76	15
10. povídky z přírody	170	16	104	20	66	13
11. detektivní	164	15	152	26	12	2

U chlapců vyhrála dobrodružná, u děvčat dívčí - klasické schéma bylo zachováno.

Oblíbené knihy: uvedeno celkem 83 knih, pořadí prvních pěti je následující:

1. Babička	413	38	129	22	284	54
2. Robinson	125	11	114	20	11	2
3. Broučci	122	11	43	7	79	15
4. Psohlavci	93	8	49	8	44	8
5. Staré pověsti č.	92	8	78	13	14	3

U chlapců zvítězila dobrodružná kniha, u děvčat Babička a mezi pěti nejčtenějšími jedna kniha Jiráskova - což jsou už úplně ultratypické výsledky.

Rozdíl v četbě chlapců a děvčat se ve čtených knihách projevil až u dalších titulů, z nichž některé nečetli chlapci (Hýta a Batul, Bibí, Svěhlavička) a některá děvčata (Lovci vlků, Poslední mohykán, Patnáctiletí mušketýři).

Závěrem stati jsou publikovány některé výsledky průzkumu na výstavce knih v prosinci 1936, uspořádané v klatovské čítárně Komitétem pro správu dětské čítárny. Číslo se týká pouze nejnověji vydaných knih. Z 1440. návštěvníků dalo nejvíce hlasů Jurově knize Janošík (223 - 20%), románku Huttlové Irča vede jedenáctku (84 - a Holanově Knize o železnici (48 - %). Tato část by měla velký význam v souvislosti s grafickou úpravou každé knihy, protože tyto knihy děti valnou většinou viděly poprvé až na výstavce a o jejich výběru tudíž mohli rozhodovat pouze tři činitelé: název knihy, jméno spi-

ovatele a vzhled.

Ohlasy:

Široce se zabýval tímto průzkumem Ed.Štorch, který ho nazval "záslužným pokusem o vědecky objektivní výzkum dětské četby (V: Úhor XXVI. /1938/, s.123). Pak ovšem uvádí řadu námitek, z nichž s hlavní není možno souhlasit: požaduje, aby obliba byla vypočítána z počtu čtenářů té které knihy a ne z celkového počtu respondentů (což by znamenalo, že obliba některé knihy přečtené jedním respondentem by byla 100%), což je nutno odmítnout.

Hodnocení:

Průzkum je reprezentativní pro klatovskou školní mládež, která dala v rámci průzkumu takřka 16 tisíc odpovědí. Tento počet však zůstal značně nevyužit, jediná srovnání jsou ve vztahu chlapci - děvčata. Průzkumu chybí závěry.

GO ČTE venkovská mládež na Strakonicku ? V: Hovory o knihách I. (1937), č.3, s.7.

Je to velmi stručná zpráva, která však přesto poskytuje některé zajímavé informace.

Metodika a vzorek:

Jde o anketu, kterou uspořádalo v roce 1936 Okresní sdružení republikánského dorostu čs.venkova ve Strakonících.

Z 1070 členů tohoto sdružení na strakonickém okrese se zúčastnilo ankety 765 členů.

Zjištěné výsledky:

Jsou publikovány pouze údaje o 10 nejčtenějších autorech víc nic.

1. Baar	153
2. Sokol - Tůma	68
3. Jirásek	65
4. Křelina	52
5. Vrba	39
6. Knap	27
7. Zahradník - Brodský	24
8. Klostermann	19
9. Rais	18
10. Světlá	15

Autoři tedy jedině čeští, žádný, který by se zcela vymykal označení lidový, většina s vesnickými náměty a řada z nich s regionální tematikou jižních Čech.

Hodnocení:

Anketa přesáhla svůj původní cíl, neboť "členové sdružení při provádění ankety začali číst mnohem intenzivněji a bylo dosti i těch, kteří si začali zakládat vlastní knihovničky." Jde o příklad zajímavé spolkové ankety.

FREY, Jaroslav: Dětské slovesné záliby v nejtětlejším věku.
V: Knihy a čtenáři I. (1937-1938), č.13, s.101-103.

Zpráva o zajímavém individuálním výzkumu syna Jiřího od narození asi do 4 let.

Asi v dvoua půl letech slyšel Jiří první pohádky. Jeho vcítění bylo dokázáno tím, že hrdina se jmenoval poté, když pohádky vyprávěl sám, Jiří, a že do příběhu vplétal věci, které měl rád (např. které rád jedl).

V 3 1/2 letech poslouchal mnohokrát za sebou stejné pohádky. Zřejmě se mu líbil lidský hlas, který rád poslouchal, a do děje neustále při každém vypravování dál hlouběji pronikal. Jednou tato sada pohádek byla doplněna pohádkou v němčině. Jiří ji vyslechl stejně pozorně a poté vždy žádal i "německou" pohádku.

".... děti v útlém věku naslouchají proto znovu a znovu týmž pohádkám nebo příběhům, poněvadž se nikdy plně nezmocnily jejich vnitřního obsahu a smyslu, a dále proto, poněvadž naslouchají nesmírně rády jakémukoliv vyprávění pro pouhou zálibu v naslouchání lidskému hlasu, i když někdy slovům vyprávění nerozumějí." (103)

Hodnocení:

Průzkum jistě zajímavý jak svou dlouhodobostí a simultánností, tak i závěry směrem k dětskému vztahu k pohádce.

KLEČKA, Bohumil: Dětské časopisy. V: Moravskoslezský učitel XXXV. (1937-1938), č.2, s.20-21.

Cílem průzkumu bylo zjistit druhy a počet časopisů, které děti odebírají a čtou ve škole, doma nebo ve spolcích.

Metodika a vzorek:

Šlo o statistické šetření, které podnikl Ústřední spolek slezského učitelstva ve školním roce 1936-1937 ve 247 obecných a měšťanských školách československého jazyka (možná, vzhledem k počtu škol, nejen ve Slezsku, ale i na Moravě).

Šetření se dotklo 33808 žáků, což je na čs.poměry obrovský vzorek (ovšem spíše jde o celou populaci) - v uveřejněné informaci, která je vzhledem k rozsahu šetření neúměrně stručná, se vzorek blíže necharakterizuje.

Doba průzkumu: asi konec školního roku 1936-1937.

Zjištěné výsledky:

Celkem vyšetřovaní žáci odebírají a čtou 11640 časopisů, průměr na 1 žáka je 0,34 časopisu, neboli 1 časopis odebírá každý třetí žák. Z formulace "odebírají a čtou" se nedá zpětně vysoudit, zda šlo jen o odebírané časopisy (kdo časopis odebírá, tak ho také s velkou pravděpodobností bude číst), anebo zda šlo i o čtené časopisy, které ovšem žáci neodebírali. Vzhledem k nízkému průměru a ve srovnání s jinými průzkumy však platí zřejmě první možnost.

Mejlepší byla situace v opavském okrese - 0,51 časopisu na 1 žáka, nejhorší v orlovském - 0,21.

Závěr ke kvantitě: Tento poměr jest dosti příznivý, hledíme-li na majetkové poměry rodičů v chudých krajích slezských." (21)

Mezi 11640 časopisy je celkem 64 druhů časopisů; nejméně se na 1 škole odebíralo 7 a nejvíce 27 druhů.

Deset nejodebíranějších časopisů:

1. Dětská neděle	2285
2. Mladý svět	1751
3. Mládí	1382
4. Hlasatel	918
5. Kleine Zeitung	673
6. Radost	635

7. Sokolské jaro	576
8. Lípa	335
9. Srdíčko	247
10. Zlatá brána	244

Malý čtenář se umístil až na 14.místě - odběr u 174 žáků.

xxx

K celé akci je problematický závěr: "Tato pestrá směsice stě není ku prospěchu dětí." (21) Proč by pestrá četba nebyla prospěch? Důležitější je jistě hodnota a úroveň těchto časopisů, o tom se však zde nic neříká.

Hodnocení:

Jde o bezesporu reprezentativní (spíše však zahrnující lou populací) vzorek, který dává záruku spolehlivosti bytelských údajů. Vážnou slabinou jsou pouze celkové údaje, z přihlédnutí k věku a pohlaví.

TÝR, Václav: Čtenářské záliby žactva II.třídy měšťanské školy na Pražském předměstí v Plzni. V: Teorie i praxe (Výchova i vyučování na škole měšťanské) III. (1938-1939), č.3, s.68-71.

"...pokusal jsem se o zjištění duševních zájmů zkoumaných dětí a zčásti i jejich postoje k rozmanitým mravním problémům četby" (68). Opět však při hodnocení převažuje jevová stránka na úkor avizovaných problémů četby.

Metodika a vzorek:

Technikou průzkumu byl dotazník, který měl pouhé 3 otázky týkající se oblíbenosti knih a novin a časopisů.

Respondentů bylo 240, z toho 73 z postupného 3.ročníku a 167 z II.třídy měšťanské školy na 4 českých národních školách v Plzni. Počet chlapců 114, počet děvčat 126.

Doba průzkumu: rok 1938.

Zjištěné výsledky:

Nejdůležitější údaje jsou soustředěny do tabulky, ke které je poměrně slušný komentář, doplněný autentickými citáty. Kategorizace je opět svérázná.

Vztah žáků k žánrům na základě výpovědi o oblíbených knihách:

	Počet čtenářů							
	v 3 post. roč.				v II.tř.měšť.šk.			
	chl.	děvč.	chl.	děvč.	chl.	děvč.	chl.	děvč.
pohádky a pověsti	11	30,6	18	48,7%	5	6,4%	9	10,1%
knihy o dětech a mládí	5	13,9	7	18,9	5	6,4	47	52,8
vážná beletrie ze souč. života dospělých lidí	1	2,7	8	21,6	10	12,8	17	19,1
historická četba	-	-	-	-	6	7,7	4	4,5
knihy dobrodružné a hrdinské	12	33,3	-	-	48	61,5	5	5,6

Nejoblíbenější kniha: Broučci, knihy Hüttlové, Babička, knihy Jiráskovy, Robinson.

Na dalších místech tabulky jsou uvedeny s nepatrným procentem povídky a romány detektivní, povídky technické a sportovní, knihy obrázkové, básně a různé.

Sám autor přiznává omezenost průzkumu, danou malým vzorkem i jeho kvalitou (volba místa, věk).

dnocení:

žný školní průzkum čtenářských zájmů.

ŠTORCH, Ed.: Výzkum literatury pro mládež. V: Úhor XXVI. (1938), s.17-21.

"My nutně potřebujeme náležitě, co nejdůkladnější znalosti literatury pro mládež." (18)

Metodika a vzorek:

V článku není metoda přesně popsána, pouze charakterizována jako jednoduchý dotazník, který má za pomoci učitelů "zjistit statistiku oblíbenosti knih u mladých čtenářů na pražských i venkovských školách" (20).

Výzkum organizoval Reformní sbor pražského učitelstva (odbor pro dětskou literaturu).

Článek poskytuje informace z 53 tříd měšťanských (2400 žáků) a ze 119 tříd obecných v Praze, z venkova do té doby vyplněné dotazníky nedošly.

Součástí výzkumu bylo i literárně pedagogické hodnocení knih pro mládež od zkušených pedagogů i názory dětí samotných, ale o výsledcích zprávy chybí.

Doba průzkumu: asi 1937 a 1938.

Zjištěné výsledky:

Z textu je zřejmé, že se průzkum týkal školních knihoven ve kterých bylo zjištěno celkem dva tisíce různých knih. Ve všech školních knihovnách byly zastoupeny jen Kytice, Psohlavci, Staré pověsti české a Babička.

Mezi 2400 žáky měšťanských škol byly nejvíce čteny :

1. Babička	633
2. Psohlavci	338
3. Kytice	291
4. Pes druhé rotty	290
5. Staré pověsti české	273
6. Malý Lord	253
7. Z Čech až na konec světa	175
8. Zapadlí vlastenci	163
9. Svěhlavička	143
10. Robinson	135

Mejčtenější na obecných školách jsou Babička, Robinson a časopis Radost, na měšťanských školách Robinson, Staré pověsti české a Psohlavci. Je konstatován určitý, ale ne velký

zdíl v četbě chlapců a děvčat.

Hodnocení:

Výzkum nebyl uzavřen a tak nezbývá než doufat, že další sledky budou nalezeny v některém archivu.

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ české a slovenské knihy za 20 let republiky.
V: Hovory o knihách II. (1938) č.15, s.1.

Metodika a vzorek:

Formou ankety redakce vyzvala osobnosti z našeho kulturního života k odpovědi na tuto otázku. Odpovědělo 128 lidí.

Zjištěné výsledky:

Nejdůležitější knihy:

Masaryk: Světová revoluce	23
Olbracht: Mikola Šuhaj loupežník	18
Seifert: Osm dní	14
Durych: Bloudění	13
Vančura: Pekař Jan Marhoul	13
Hora: Struny ve větru	11
Šaldův Zapisník	11
Kritické dílo F.X.Šaldy	10
Básnické dílo J.Wolkera	10
Vančura: Markéta Lazarová	9
Šalda: Časové i nadčasové	9

A deset nejčastěji uváděných autorů:

1. Šalda	36
2. Hora	33
3. Vančura	32
4. K.Čapek	31
5. Olbracht	30
6. Nezval	28
7. Masaryk	24
8. Seifert	24
9. Durych	18
10. Halas	16

Výsledky ankety pochopitelně ovlivnilo složení respondentů. Zdá se, že přece jen knihy posledních let dostaly příznivější ocenění než knihy prvního desetiletí pod vlivem doby, kdy anketa probíhala (3x Šalda, Seifert: Osm dní). Z prvního desetiletí pouze Wolker a Masaryk.

Hodnocení:

Spíše zajímavost. Příležitost podobnou akci provést k roku 1965 (20 let republiky) je nenávratně ztracena.

RAŽÁK, František: Zájem dítěte o četbu. V: Pražák, František: Dětská četba. Pedagogický, psychologický a estetický úvod do literatury pro mládež. Turnov, Jan Jiránek 1939, s.18-35.

V samostatných kapitolách venovaných dětské četbě (psychologie čtení, školní knihovny atd.) je jedna kapitola věnována též výzkumům dětské četby.

Naše výzkumy jsou komentovány stručně, většinou jednou větou, a mnoho průzkumů zde chybí, což se projevuje i v přílušném seznamu literatury.

Většinu této kapitoly zabírají informace o zahraničních výzkumech a poznámky o četbě vynikajících světových spisovatelů.

I když je tato Pražákova práce citována jako jediný pramen o předválečných výzkumech (např. v Růžičkové knize Čtení a dobrodružství), její hodnota i po stránce informační není valná.